

Thomas
Bernhard

Vyhlazení

PROSTOR

Thomas Bernhard
Vyhlazení
Rozpad

PROSTOR

Thomas Bernhard

Vyhlazení

Rozpad

přeložil Radovan Charvát

PROSTOR | PRAHA | 2014

© Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1986

Czech edition © PROSTOR, 2014

Translation © Radovan Charvát, 1999, 2014

ISBN 978-80-7260-301-5

*Cítím, jak mě smrt neustále svírá v drápech.
Ať udělám cokoli, je tu pořád se mnou.*

MONTAIGNE

Telegram

Po rozmluvě se svým žákem Gambettim, s nímž jsem se sešel devětadvacátého na Pinciu, píše Franz-Josef Murau, abychom domluvili květnové termíny naší výuky, i po návratu z Wolfseggů překvapen, ba dokonce tak nadšen Gambettiho neobvyklou inteligencí, že jsem se pln života a zcela proti svému zvyku jít rovnou po via Condotti na piazza Minerva, a rovněž s vědomím, že se skutečně už dávno cítím být doma v Římě, a nikoli v Rakousku, vydal ve stále utěšenější náladě po Flaminii a přes piazza del Popolo a celé Corso do svého bytu, obdržel jsem kolem druhé hodiny odpolední telegram se zprávou o smrti rodičů a bratra Johannese. *Rodiče a Johannes zemřeli po tragické nehodě. Caecilie, Amalia.* S telegramem v ruce jsem klidný a s naprosto jasnou hlavou přistoupil k oknu pracovny a shlížel na zcela vylidněné piazza Minerva. Dal jsem Gambettimu pět knih, o nichž jsem byl přesvědčen, že je bude v následujících dvou týdnech potřebovat a že mu budou užitečné, a uložil mu, aby všechny bedlivě prostudoval a hlavně – což bylo v jeho případě naprosto nutné – aby je přečetl pomalu: *Advokáta Sirového* od Jeana Paula, *Proces* od Franze Kafky, *Amras* od Thomase Bernharda, *Portugalku* od Musila, *Esch neboli Anarchii* od Brocha, a když jsem otevřel okno, aby se mi lépe dýchalo, pomyslel jsem si, že mé rozhodnutí dát

Gambettimu právě těchto pět knih a žádnou jinou bylo správné, poněvadž pro něho budou v průběhu naší výuky čím dál důležitější, a že jsem mu dostatečně nenápadně naznačil, že příště s ním proberu *Spříznění volbou*, a nikoli *Svět jako vůle a představa*. Hovořit s Gambettim pro mne bylo i toho dne po namáhavých a zdlouhavých rozhovorech s rodiči a sourozenci ve Wolfsegggu, omezených pouze na každodenní zcela soukromé a nízké potřeby, opět velkým potěšením. Německá slova visí na německém jazyce jako olovená závaží, řekl jsem Gambettimu, a tím ho snižují na úroveň, jež tomuto duchu neprospívá. Německé myšlení stejně jako německá mluva rychle umdlévají pod nedůstojnou tíhou jazyka, jenž potlačuje každou myšlenku ještě dřív, než byla vyslovena; v německém jazyce se německé myšlení jen obtížně rozvíjelo a nikdy se na rozdíl od myšlení románského v románských jazycích nerozvinulo úplně, jak dokládá tisíciletá historie marného německého úsilí. Přestože si španělštiny, pravděpodobně proto, že jsem v ní zběhlejší, vážím víc, dal mi Gambetti dnes dopoledne opět cennou lekci vzletnosti, hravosti a *nesmírnosti* italštiny, která je vůči němčině ve stejném postavení jako dítě ze zámožné a šťastné rodiny, jež mohlo vyrůstat zcela svobodně, k dítěti z rodiny chudé a nejchudší, dítěti po všech stránkách utlačovanému, bitému, a tudíž *ubitému*. O to víc, řekl jsem Gambettimu, bychom si měli vážít snah *našich* filozofů a spisovatelů. Každým slovem, řekl jsem, tíhne jejich myšlení nevyhnutelně k zemi, každá jejich věta, ať se odváží jakékoli myšlenky, tíží a sráží tím *všechno* k zemi. Proto je také jejich filozofie, ať napíší cokoli, jako z olova. Z náhlého popudu jsem

pak Gambettimu citoval jednu Schopenhauerovu větu z knihy *Svět jako vůle a představa*, nejprve německy, potom italsky, a pokusil se mu dokázat, jak těžce klesla německá miska vah, kterou jsem znázorňoval svou levou rukou, zatímco italská se takřikajíc vyvrstila s mou pravou rukou do výše. K mému i Gambettiho potěšení jsem řekl ještě několik vět ze Schopenhauera nejprve německy, potom ve vlastním italském překladu, a postupně je pokládal takřikajíc pro celý svět, ale především pro Gambettiho, zcela viditelně na misku vah svých rukou a dovedl tak po určité době hru, již jsem hrál až po nejzazší mez a jež nakonec skončila Hegelovými větami a jedním kantaforismem, k dokonalosti. Bohužel, řekl jsem Gambettimu, těžká slova nejsou vždy nejzávažnější, stejně tak jako těžké věty nejsou vždy nejzávažnější. Hra mě brzy vyčerpala. Zastavil jsem před hotelem Hassler a podal Gambettimu o své wolfseggské cestě stručnou zprávu, jež se mi ke konci samotnému zdála příliš podrobná, ba místy dokonce upovídaná. Pokusil jsem se před ním porovnat naše rodiny, postavit německý živel své rodiny proti italskému živlu jeho rodiny, ale mluvil jsem nakonec přece jen víc o své rodině, což mou zprávu nutně zkruslilo a Gambettiho namísto osvíceného poučení nepříjemně rušilo. Gambetti je dobrý posluchač a má velmi jemné, mnou vytříbené ucho pro věrohodnost obsahu a logickou správnost přednášky. Gambetti je můj žák a obráceně jsem já žák Gambettiho. Učím se od Gambettiho nejméně tolik jako Gambetti ode mne. Náš vztah je ideální, neboť jednou jsem já Gambettiho učitel a on je můj žák, jindy je zase Gambetti můj učitel a já jsem jeho žák, a velmi často ani jeden z nás neví, kdy

je Gambetti žák a já učitel a kdy naopak. V té chvíli mezi námi nastává *ideální vztah*. Formálně jsem však já Gambettiho učitel a za svou pedagogickou činnost jsem Gambettim, přesněji řečeno jeho zámožným otcem, placen. Dva dny po návratu ze sňatku mé sestry Caecilie s výrobcem vinných zátek z Freiburgu, který se stal jejím manželem a zároveň mým švagrem, musím svou cestovní tašku, kterou jsem vybalil teprve včera, ještě ji ani neuklidil a nechal ležet na židli vedle psacího stolu, znovu zabalit a vrátit se na Wolfsegg, který se mi v posledních letech více či méně zprotivil, pomyslel jsem si, když jsem shlížel z otevřeného okna na liduprázdné piazza Minerva, a podnět k mé cestě tentokrát není ani směšný, ani groteskní, nýbrž hrozný. Místo abych hovořil s Gambettim o *Advokátu Sirovém* a o *Portugalce*, budu muset předstoupit před sestry, které na mne na Wolfseggou čekají, a vydat se jim všanc, říkal jsem si, místo abych hovořil s Gambettim o *Spřízněni volbou*, budu s nimi muset hovořit o pohřbu rodičů a bratra a o závěti. Místo abych se s Gambettim procházel po Pinciu, budu se muset vydat na obecní úřad a na hřbitov a se sestrami se přít o pohřebních formalitách. Začal jsem skládat prádlo, které jsem teprve předešlého večera vybalil, a pokusil se ujasnit si přitom důsledky, které s sebou smrt mých rodičů a bratra přinese. Nedošel jsem k žádnému závěru. Přirozeně jsem však věděl, co si smrt těchto tří alespoň na papíře mně nejbližších lidí vyžádá: veškerou mou sílu a veškerou sílu mé vůle. Klid, s nímž jsem plnil tašku dalšími a dalšími cestovními potřebami, uvědomuje si, jak toto bezpochyby strašlivé neštěstí otřese mou bezprostřední budoucností, mi připadal až po delší

době, tašku jsem mezitím zavřel, hrozivý. Otázka, zda jsem své rodiče a bratra miloval a zároveň je se slovem *přirozeně* odmítal, zůstala nejen v podstatě, ale i skutečně nezodpovězena. Už dlouho jsem neměl ani k rodičům, ani k bratrovi takzvaný dobrý vztah, pouze vztah napjatý, a v posledních letech už jen lhostejný. Pravdou je, že jsem o Wolfsegggu ani o svých rodičích už dávno nechtěl nic vědět, stejně jako oni o mně. Náš vzájemný vztah byl tudíž postaven jen na víceméně existenčně nutném základě. Rodiče, pomyslel jsem si, tě před dvaceti lety nejen propustili z Wolfsegggu, k němuž tě původně chtěli připoutat navždycky, ale zároveň připustili, abys zmizel z jejich citového světa. Bratr mi během těchto dvaceti let ustavičně můj odchod, mou *velikášskou touhu po samostatnosti* záviděl, jak se jednou vyjádřil, mou *svobodu, která nebrala ohled na ostatní*, a za to ke mně cítil nenávisť. Sestry šly ve své podezíravosti vůči mně ještě dál, než je mezi sourozenci běžné, pronásledovaly mě a nenáviděly od okamžiku, kdy jsem Wolfsegggu, a tudíž i jim ukázal záda. Taková je pravda. Zdvihl jsem tašku, byla jako vždycky příliš těžká, pomyslel si, že je vlastně zbytečná, neboť mám na Wolfsegggu všechno. Proč ji беру s sebou? Rozhodl jsem se ji nechat v Římě, složené věci opět vybalil a poskládal jednu po druhé do skříně. Přirozeně své rodiče milujeme a stejně přirozeně milujeme i své sourozence, pomyslel jsem si, když jsem zase stál u okna a shlížel na náměstí, které bylo pořád liduprázdné, a nepozorujeme, že od určitého okamžiku je, proti své vůli, nenávidíme, ale stejně přirozeným způsobem, jakým jsme je předtím ze všech důvodů, které si uvědomujeme až po letech a často až

po desetiletích, milovali. Přesný okamžik, v němž přestaneme rodiče a sourozence milovat a začneme je nenávidět, už nedokážeme určit a raději se o to ani nepokoušíme, protože máme v podstatě strach. Ten, kdo opustí své blízké proti jejich vůli a k tomu způsobem tak nesmiřitelným, jak jsem to udělal já, musí počítat s jejich nenávistí, která pak, uskutečníme-li, na co jsme přísahali, je tím větší, čím větší byla zprvu jejich láska. Desetiletí jsem trpěl jejich nenávistí, říkal jsem si, ale už léta jí netrpím, na jejich nenávist jsem si zvykl, nezraňuje mě. Jejich nenávist vůči mně nevyhnutelně vyvolala i mou nenávist vůči nim. Ani oni jí v posledních letech netrpí. Pohrdají *svým Římanem*, jako jsem já pohrdal *wolfseggskými*, a vlastně na mě už vůbec nemyslí, stejně tak jako já většinu času už vůbec nemyslím na ně. Vždy mě nazývali jen *šarlatánem* a *mluvkou*, parazitem, který je a všechny ostatní zneužívá. Já pro ně měl jen slovo *hlupáci*. Jejich smrt, k níž mohlo dojít jen při automobilovém neštěstí, řekl jsem si, na téhle skutečnosti nic nemění. Nemusel jsem se obávat sentimentality. Při čtení telegramu se mi ruce ani nezachvěly a tělo se ani na okamžik neroztřásl. Řeknu Gambettimu, že mí rodiče a můj bratr jsou mrtvi a že musím vyučování na několik dní přerušit, jen na několik dní, pomyslel jsem si, protože déle se ve Wolfsegggu nezdržím; týden postačí, i kdyby mělo dojít k nečekaně složitým formalitám. Krátce jsem zvažoval, zda nevezmu Gambettiho s sebou, protože jsem měl strach z přesily wolfseggských a chtěl jsem mít po boku alespoň někoho, s kým bych byl schopen se útoku wolfseggských postavit, *člověka mně odpovídajícího* a partnera v zoufalé, možná bezvýchodné situaci, ale hned

jsem se té myšlenky vzdal, protože jsem chtěl Gambettiho konfrontace s Wolfseggem ušetřit. Poznal by, že všechno, co jsem mu v posledních letech o Wolfseggovi vyprávěl, je prosté a bezelstné proti pravdě a skutečnosti, které má před sebou, pomyslel jsem si. V jednu chvíli jsem byl přesvědčen, že Gambettiho s sebou vezmu, v jinou zase, že ho nevezmu. Nakonec jsem se rozhodl, že to neudělám. S Gambettim bych na Wolfseggovi vyvolal velké a mně přece jen nakonec asi nepříjemně nápadné pozdvižení, pomyslel jsem si. Takovému člověku, jako je Gambetti, na Wolfseggovi už vůbec neporozumějí. Dokonce i zcela neškodné příchodí přijímali na Wolfseggovi s nenávistí a odporem, všechno cizí a neznámé vždycky odmítali, nikdy si *nezačínali* s ničím cizím nebo s někým cizím jen tak beze všeho, jak je to mým zvykem. Vzít Gambettiho s sebou na Wolfsegg znamenalo všechno vědomě v Gambettim převrátit a koneckonců ho hluboce ranit. Já sám jsem jen stěží schopen se s Wolfseggem vyrovnat, tím méně pak člověk s Gambettiho povahou. Konfrontace Gambettiho s Wolfseggem by mohla opravdu vyústit v katastrofu, pomyslel jsem si, jejíž rozhodnou obětí by pak nebyl nikdo jiný než Gambetti sám. Již dříve jsem přece mohl vzít Gambettiho na Wolfsegg, z dobrého důvodu jsem však od toho pokaždé upustil, přestože jsem si často říkal, že odjet s Gambettim na Wolfsegg by mohlo být přece užitečné nejen pro mne, ale i pro něho. Mému vyprávění o Wolfseggovi by se tak dostalo Gambettiho očitým prožitkem autentičnosti, jíž nelze jinak dosáhnout. Zním Gambettiho patnáct let a ani jednou jsem ho na Wolfsegg nevezl, pomyslel jsem si. Možná Gambetti přemýšlí o této věci jinak než já, řekl jsem

si, cítí onu neobvyklost, kterou je bezesporu skutečnost, že jsem za patnáct let na místo, odkud pocházím, ani jednou nepozval člověka, s nímž udržuji po celou dobu víceméně důvěrný vztah. Proč jsem po těch dlouhých patnáct let neumožnil Gambettimu nahlédnout do *tajemství svého soukromí*? pomyslel jsem si. Protože jsem se toho vždycky obával a stále se ještě obávám. Protože se chci na jedné straně chránit, nechci, aby o Wolfseggů a o mém původu něco věděl, protože chci na druhé straně chránit *jeho* před takovým poznáním, které by na něho mohlo mít třeba zhoubný účinek. Nikdy, za celých patnáct let našeho vztahu, jsem nechtěl Gambettiho vystavit střetu s Wolfseggem. Přestože by mi bylo vždycky příjemnější cestovat na Wolfsegg nikoli sám, ale v Gambettiho doprovodu, a trávit své wolfseggské dny s ním, pokaždé jsem se zdráhal vzít ho s sebou. Gambetti by se mnou kdykoli rád na Wolfsegg jel, pokaždé na mé pozvání čekal. Ale já ho nikdy nepozval. Pohřeb je nejen smutná, ale také veskrze nemilá příležitost, řekl jsem si, nebudu právě teď Gambettiho žádat, aby se mnou jel na Wolfsegg. Sdělím mu, že mí rodiče jsou mrtví, aniž mám potvrzeno, že přišli o život spolu s mým bratrem při autonehodě, a jediným slovem se nezmíním, aby jel se mnou. Ještě před dvěma týdny, než jsem odjel na svatbu své sestry do Wolfseggů, jsem mluvil s Gambettim o rodičích velmi hrubě a svého bratra označil za člověka s víceméně špatným charakterem a za nepolepšitelného hlupáka. Wolfsegg jsem popsal jako tvrz tuposti. Hrozné klima, které v jeho okolí vždy vládlo a vždy všechno ovládalo, jsem promítl na lidi, kteří jsou ve Wolfseggů nuceni žít nebo lépe řečeno existovat, a zdůraznil,

jak je toto klima plné zničující bezohlednosti k lidem. Přitom jsem se však zmínil i o nesporných výhodách Wolfseggu, o krásných podzimních dnech, o zimním chladu a tichu v okolních lesích a o údolích, jež jsem nadevše miloval. Řekl jsem, že je tam sice bezohledná, ale i průzračná a velkolepá příroda. Že však tuto průzračnou a velkolepou přírodu lidé, kteří ji obývají, vůbec nevnímají, protože toho už nejsou ve své tuposti schopni. Kdyby tito lidé neexistovali a byly tu jen zdi, v nichž žijí, řekl jsem tehdy Gambettimu, musel bych sám pro sebe pokládat Wolfsegg za nejšťastnější místo na světě, neboť je mému duchu velmi blízké. *Ale nemohu přece odstranit své blízké jen proto, že bych si to přál*, řekl jsem. Zřetelně se slyším, jak tu větu vyslovuji, a hrůza, skrze skutečnou smrt rodičů a bratra v ní obsažená, mě přinutila, zatímco jsem pořád ještě stál u okna a shlížel na piazza Minerva, ji vyslovit ještě jednou nahlas. Protože jsem větu *Ale nemohu přece odstranit své blízké jen proto, že bych si to přál*, kterou jsem tenkrát vyslovil před Gambettim s velkým odporem vůči těm, jichž se týkala, zopakoval nyní nahlas a přímo s teatrálním účinkem, jako bych byl herec, který si ji musí nejprve vyzkoušet, aby ji pak přednesl bez chyby před větším auditoriem, zbavil jsem ji pro tu chvíli ostří. Najednou ztratila veškerou zničující sílu. Věta *Ale nemohu přece odstranit své blízké jen proto, že bych si to přál* se však záhy znovu prodrala do popředí a ovládla mé myšlení. Snažil jsem se ji umlčet, zardousit, ale marně. Nevyslovil jsem ji nadarmo, zamumlal jsem ji několikrát po sobě, abych ji zlehčil, ale po mých pokusech ji zardousit a zlehčit se stala ještě hrozivější. Náhle mne tížila jako dosud

žádná jiná má věta. Touhle větou se s tím nevypořádáš, řekl jsem si, s tou budeš muset žít. To zjištění mou situaci znenadání zklidnilo. Vyslovil jsem větu *Ale nemohu přece odstranit své blízké jen proto, že bych si to přál* ještě jednou tak, jak jsem ji vyslovil před Gambettim. Teď měla stejný význam jako v Gambettiho přítomnosti. Na piazza Minerva nebylo mimo holubů živé duše. Náhle jsem pocítil chlad a zavřel okno. Posadil jsem se za psací stůl. Ležela na něm ještě pošta, mimo jiné dopis od Eisenberga, dopis od Spadoliniho, arcibiskupa a *milence* mé matky, a lístek od Marie. Pozvání různých římských kulturních institucí a také všechna ostatní soukromá pozvání jsem bez prodlení hodil do koše, potom i pár dopisů, které se mi zdály již při letmé prohlídce výhružné nebo žebravé, od lidí, kteří ode mne buď chtěli peníze, nebo požadovali vysvětlení, co si hodlám se svým způsobem myšlení a života počít, dopisy, vztahující se k novinovým článkům, které jsem v poslední době zveřejnil a některým lidem se nelíbily, protože byly přirozeně proti těmto lidem zamýšleny a sepsány, byly to samozřejmě dopisy z Rakouska, od lidí, kteří mě svou nenávistí pronásledují až do Říma. Již léta dostávám tyhle dopisy, které vůbec nejsou, jak jsem si nejdřív myslel, napsány nějakými blázny, ale vskutku dospělými, takřkajíc svépříspěvnými osobami, jež mi za články v různých novinách a časopisech nejen ve Frankfurtu a Hamburku, ale i v Miláně a Římě hrozily mimo jiné pronásledováním a smrtí. Prý neustále Rakousko očerňuji, říkají tito lidé, nejnestydatějším způsobem prý ponižuji svůj domov, podsouvám, kdy a kde mohu, Rakušanům sprosté a podlé katolicko-národněsocialistické smýšlení, přičemž

údajně toto sprosté a podlé katolicko-národněsocialistické smýšlení v Rakousku, jak tito lidé píší, vůbec neexistuje. Rakousko není sprosté a není podlé, bylo *vždy jen krásné*, píší, a rakouský národ je prý počestný. Tyhle dopisy jsem vždycky, stejně jako i teď, bez prodlení zahazoval. Ponechal jsem si pouze Eisenbergův dopis, pozvání přítele ze studií a nynějšího vídeňského rabína k setkání v Benátkách, kde má koncem května, jak píše, nějaké pořizení a také má v úmyslu jít se mnou do *Teatro Fenice*, ne jako před rokem, píše, na *něco podobného jako Stravinského Příběh o vojákově*, ale na Monteverdiho *Tancrediho*. Eisenbergovo pozvání samozřejmě přijmu, ihned mu odpovím, pomyslel jsem si, ovšem toto *ihned* znamená *až po návratu z Wolfsegg*. Procházet se po Benátkách s Eisenbergem mi bylo vždy velkým potěšením, pomyslel jsem si, a vůbec být s Eisenbergem pohromadě. Přijede-li do Itálie a do Benátek třeba jen na pár dnů, oznámí mi to, pomyslel jsem si, pozve mě, jak sám říká, *vždy na vysoce kulturní zážitek*, a *Tancredi* ve Fenice bezpochyby takovým je. Zaslali mi jeden výtisk *Corriere della Sera*, v nichž byl otištěn můj krátký příspěvek o Leoši Janáčkovi. Pln očekávání jsem noviny otevřel, ale hned jsem zjistil, že článek není umístěn na předním místě, což mě rozladilo, a také jsem v něm už při zběžném čtení odhalil řadu neodpustitelných tiskových chyb, což je to nejhorší, co mě může potkat. Odhodil jsem *Corriere* stranou a ještě jednou si přečetl, co píše Marie na lístku, který mi vhodila do domovní schránky. Má velká básnířka píše, že se mnou chce v sobotu povečeřet, *jen s tebou*, ostatně napsala *pro tebe* nové básně, píše. Má velká básnířka toho píše v poslední době

opravdu hodně, pomyslel jsem si a vytáhl přihrádku, v níž jsem schovával několik rodinných fotografií. Velmi pozorně jsem si prohlédl fotografii, na níž mí rodiče na Viktoriině nádraží v Londýně právě nastupují na vlak do Doveru. Snímek jsem udělal bez jejich vědomí. Navštívili mě, když jsem v roce devatenáct set šedesát studoval v Londýně, a po čtrnácti dnech v Anglii, během nichž se dostali až do Glasgowu a Bristolu, odcestovali do Paříže, kde je očekávaly mé sestry, které za nimi přijely do Paříže z Cannes z návštěvy u strýce Georga. Roku devatenáct set šedesát jsem měl ještě k rodičům docela snesitelný vztah, pomyslel jsem si. Projevil jsem přání studovat v Anglii a oni se proti tomu ani v nejmenším neohradili, jistě předpokládali, že se po studiu vrátím do Vídně a nakonec na Wolfsegg, abych splnil jejich přání a společně s bratrem ho spravoval a řídil. Ale já už tehdy neměl v úmyslu se vracet, ve skutečnosti jsem z Wolfseggu odcházel do Anglie a do Londýna s jedinou myšlenkou, že už se domů nikdy nevrátím. Nenáviděl jsem zemědělství, které se stalo mému otci a bratrovi celoživotní vášní. Nenáviděl jsem všechno, co s Wolfseggem souviselo, neboť na Wolfseggu záleželo jen na tom, jakého hospodářského výsledku rodina dosáhne, nic jiného nebylo důležité. Na Wolfseggu, dokud existoval a byl v rukou naší rodiny, neměli pochopení pro nic jiného než pro hospodárnost a snahu vyrazit z produkčních jednotek, tedy z usedlosti, která má ještě dnes dvanáct tisíc hektarů polností, a z dolů co největší zisk. Neměli v hlavě nic jiného než zužitkování vlastního majetku. Stále sice předstírali, že touží i po jiných věcech než po hospodářském zisku, že jsou nakloněni kultuře,

dokonce i umění, ale skutečnost byla vždy deprimující a ostudná. Na Wolfsegu, který poskytoval útočiště pěti knihovnám, sice měli tisíce knih, s absurdní pravidelností z nich třikrát či čtyřikrát do roka odsávali prach, ale nikdy ty knihy nečetli. Stále udržovali knihovny v nejvyšším lesku, aby je mohli beze studu předvádět návštěvám, vychloubat se před nimi a ukazovat jim vytištěné ceny, ale osobně tyhle tisíce, ba desetitisíce cen, jak by bylo samozřejmé a logické, nikdy nevzali do ruky. Těch pět knihoven na Wolfsegu, čtyři v hlavní budově, pátou v přílehlých staveních, založili již prarodiče mých prarodičů, mí rodiče k nim nepřidali jediný svazek. Říká se, že naše knihovny jsou úhrnem stejně vzácné jako světoznámá klášterní knihovna v Lambachu. Otec nečetl žádné knihy, matka si tu a tam zalistovala ve starých vědeckých pojednáních, aby se potěšila skvostně barevně vypravenými rytinami, jimiž jsou tyhle knihy vyzdobeny. Sestry do knihoven nevstoupily vůbec, leda když je ukazovaly návštěvníkům, kteří si přáli knihovny spatřit. Fotografie rodičů, kterou jsem pořídil na Viktoriině nádraží v Londýně, je zachycuje ve věku, kdy ještě cestovali a nesužovaly je nemoci. Měli na sobě pláštěnky právě zakoupené u Burberryho a přes ruce nové, rovněž u Burberryho zakoupené deštníky. Jako typičtí lidé z kontinentu se chovali ještě angličtěji než Angličané a vyvolávali tím spíše groteskní než jemný a vznešený dojem. Vždy jsem se musel při pohledu na tuto fotografii smát, teď mě však smích přešel. Matka měla poněkud dlouhý krk, o němž se nedalo říci víc, než že je krásný, a v okamžiku, kdy jsem ji fotografoval, ho vystrčila, protože zrovna nastupovala do

vlak, ještě o několik centimetrů výš než jindy a směšnost snímku tím zdvojnásobila. Otcovo vystupování bylo vždy vystupováním člověka, který nedokáže skrýt špatné svědomí vůči světu, a proto se cítí nešťastný. Když jsem ho tehdy fotografoval, měl klobouk vražený do čela ještě víc než jindy, což způsobovalo, že na fotografii vypadal nemotornější, než ve skutečnosti byl. Nevím, proč jsem si schoval právě tuhle fotografii. Jednoho dne na to přijdu, pomyslel jsem si. Položil jsem fotografii na stůl a začal hledat jinou, kterou jsem udělal na břehu Wolfgangského jezera před dvěma lety a na níž byl můj bratr na plachtnici, kotvící celý rok ve Svatém Wolfgangu u chaty pronajaté od Fürstenbergů. Muž na fotografii je zahořklý člověk, jehož zničil osamělý život s rodiči. Sportovní oděv jen s obtížemi zakrývá nemoci, které ho měly v té době už zcela v moci. Jeho úsměv je takřikajíc utrápený a fotografovat ho směl jen bratr, čili já. Když jsme mu jeden snímek dali, beze slova ho roztrhal. Položil jsem fotografii, na níž je můj bratr, vedle té, na níž rodiče nastupují v Londýně na vlak do Doveru, a obě delší dobu pozoroval. Miloval jsi tyhle lidi tak dlouho, dokud i oni milovali tebe, a nenáviděl je od chvíle, kdy tě také oni začali nenávidět. Nikdy jsem si přirozeně nemyslel, že je přežiji, naopak jsem byl vždy přesvědčen, že *já* zemřu jako první. Na právě vzniklou situaci jsem *nikdy* nepomyslel, myslíval jsem na všechny ostatní, ale na tuhle nikdy. Často jsem si představoval a často také snil o tom, že zemřu, že je tu zanechám samotné, že je má smrt osvobodí, nikdy jsem si nepředstavoval, že mě tu takhle zanechají oni. Skutečnost, že ne *já*, ale *oni* teď byli mrtví, pro mne byla nejenom ze

všeho nejméně očekávaná, ale doslova *mimořádně překvapivá*. Tenhle prvek zásadní a mimořádné překvapivosti mě šokoval, nikoli sama skutečnost, že rodiče byli mrtví, a to neodvolatelně. Mí rodiče jako pár ve skutečnosti ve všem zcela bezmocný, přesto ale pro mne po celý život démonický, se náhle přes noc scvrkli na tuhle groteskní a směšnou fotografii, která ležela na mém psacím stole a kterou jsem bedlivě a bezohledně pozoroval. Stejně tak fotografii svého bratra. Těchto lidí ses celý život obával víc než kohokoli jiného, pomyslel jsem si, a tento strach jsi proměnil v nejneslýchanější věc svého života, řekl jsem si. Těmhle lidem, ačkoli ses o to neustále pokoušel, jsi nedokázal po celý život uniknout, všechny tvé pokusy v tomto směru nakonec ztroskotaly, odešel jsi do Vídně, abys jim unikl, do Paříže, do Ankary, do Cařihradu a nakonec do Říma, ale marně. Museli se smrtelně zranit při autonehodě a scvrknout se na směšný cár papíru, jemuž se říká fotografie, aby mi už nemohli škodit. Stihomam skončil, pomyslel jsem si. Jsou mrtví. Jsem volný. Poprvé jsem při pohledu na fotografii svého bratra, na níž byl zachycen ve Svatém Wolfgangu na plachetnici, pocítil soucit. Vypadal teď ještě mnohem komičtěji, než když jsem si ho prohlížel dříve. Neúprosnost pozorování mě až vyděsila. Také rodiče byli komičtí na fotografii, která je zachytila na Viktoriině nádraží. Všichni tři teď leželi přede mnou na psacím stole, ani ne deset centimetrů vysocí, v módním oblečení a s groteskním držením těla, z něhož bylo možné soudit na stejné groteskní rozpoložení ducha, ještě komičtějši, než když jsem si je prohlížel dříve. Fotografie zachycuje jen groteskní a komický okamžik, pomyslel jsem si,

neukazuje člověka, jaký celý život byl. Fotografie je záludné perverzní mámení, každá fotografie, ať je od kohokoli, ať zachycuje kohokoli, je porušením lidské důstojnosti, obrovským falzifikátem přírody a sprostou nelidskostí. Na druhé straně se mi však zdálo, že fotografie zachycují osoby na nich zobrazené, rodiče stejně jako bratra, naprosto charakteristicky. To jsou oni, řekl jsem si, jací skutečně jsou, jací skutečně byli. Mohl jsem si z Wolfseggu vzít a ponechat i jiné fotografie, vzal jsem si a ponechal tyhle, protože zachycují rodiče a bratra v okamžiku, kdy jsem je fotografoval, přesně takové, jací rodiče skutečně jsou, jaký bratr skutečně je. Při tomto zjištění jsem nepocítil sebemenší známku studu. Nikoli náhodou jsem právě tyhle fotografie nezničil a vzal je s sebou i do Říma a uložil ve svém psacím stole. Tady nemám žádné zidealizované rodiče, řekl jsem si, tady mám rodiče, jací jsou, jací byli, opravil jsem se. Tady mám svého bratra, jaký byl. Všichni tři byli takoví nesmělí, obyčejní, komičtí. Žádný falzifikát svých rodičů a svého bratra, pomyslel jsem si, bych ve svém psacím stole nestrpěl. Jen skutečný, pravdivý obraz. Jen cosi absolutně autentického, i když je to groteskní, dokonce možná nepříjemné. Přesně tyhle fotografie rodičů a bratra jsem před rokem Gambettimu ukázal, ještě vím kde, v kavárně na piazza del Popolo. On si je prohlédl a neřekl nic. Jen si vzpomínám, že poté, co si je prohlédl, se zeptal: *Tvoji rodiče jsou velmi bohatí?* Já odpověděl: *Ano.* Také vím, že potom mi bylo trapné, že jsem mu ty fotografie vůbec ukazoval. Právě *tyhle* fotografie jsi mu nikdy ukazovat neměl, řekl jsem si tehdy. Byla to hloupost. Existovala a existuje spousta fotografií, na nichž jsou mí rodiče

zachyceni, jak se říká, *seriózně*, ale ty neodpovídají obrazu, jaký jsem o nich měl celý život já. Existují takzvané seriózní fotografie mého bratra, ale i to jsou falzifikáty. Gambettimu bych nikdy žádný z těchto falzifikátů neukázal. Ostatně skoro nic na světě tolik nenávidím jako ukazování fotografií. Žádné neukazuji a žádné si nedávám ukazovat. To, že jsem Gambettimu ukázal fotografii rodičů na Viktoriině nádraží, byla výjimka. Čeho jsem tím chtěl dosáhnout? Gambetti sám mi nikdy žádné fotografie neukázal. Jeho rodiče a jeho sourozence jsem přirozeně znal a nemělo smysl ukazovat mi fotografie, na nichž byli zachyceni, nikdy by ho to ani nenapadlo. V podstatě fotografie nenávidím a nikdy by mě nenapadlo fotografovat, odhlédneme-li od této londýnské výjimky, od Svatého Wolfganga, od Cannes, nikdy jsem ani žádný fotoaparát nevlastnil. Pohrdám lidmi, kteří neustále fotografují a po celou tu dobu pobíhají s fotoaparátem na krku. Stále jen hledají námět a fotografují všechno a všechny, i věci úplně nesmyslné. Celou dobu nemají v hlavě nic jiného, než se předvádět, a vždy tím nejodpudivějším způsobem, což si ovšem neuvědomují. Na svých fotografiích zachycují zvrhle pokřivený svět, jenž nemá se skutečným světem společného nic než tuto pokřivenost, na níž se sami podepsali. Fotografování je obecná nákaza, kterou je postupně zachvacováno celé lidstvo, protože se do pokřivenosti a zvrhlosti nejen zamilovalo, ale doslova zbláznilo a skutečně ze samého fotografování vnímá pokřivený a zvrhlý svět postupem času jako jediný a pravý. Ti, kdo fotografují, páchají jeden z nejsprostších zločinů, který je možné spáchat, když na svých fotografiích znetvořují přírodu do podoby

zvrhlé grotesky. Lidé jsou na jejich fotografiích směšné, k nepoznání změněné, ba zmrzačené loutky, zírající zděšeně, tupě a nepříjemně do jejich nestydaté čočky. Fotografování je mrzká vášeň, jež zachvátila všechny světadíly a všechny vrstvy obyvatelstva, nemoc, jež přepadla celé lidstvo a na niž není léku. Vynálezce fotografie je vynálezcem umění zcela mizantropického. Vděčíme mu za konečné znetvoření přírody a v ní existujících lidí do podoby zvrhlé karikatury. Na žádné fotografii jsem dosud neviděl přirozeného, to znamená opravdového a skutečného člověka, stejně jako jsem na žádné fotografii neviděl opravdovou a skutečnou přírodu. Fotografie je největší neštěstí dvacátého století. Pozorování fotografií se mi vždy nadevše přičilo. Ale, řekl jsem si teď, i když jsou rodiče a bratr na těchto jediných mnou pořízených fotografiích, aparátem patřícím bratrovi, takto pokřivení, přece jen za vši zvrhlostí a pokřivením vystupuje pravda a skutečnost těchto takřikajících fotograficky zachycených lidí, protože já se nestarám o fotografie a nevidím osoby na nich zobrazené tak, jak je ukazuje fotografie ve své nestydaté pokřivenosti a zvrhlosti, ale jak je vidím já. Na zadní stranu fotografie jsem napsal: *rodiče na Viktoriině nádraží v Londýně*. Na druhé ze Svatém Wolfgangu stojí: *bratr při plachtění ve Svatém Wolfgangu*. Sáhl jsem do zásuvky a vyndal fotografii, na níž stojí mé sestry Amalia a Caecilie před vilou v Cannes, kterou strýc Georg, bratr mého otce, zakoupil z peněz, jimiž ho jeho bratr po smrti mého dědečka jednou provždy, jak se říká, vyplatil, a z nichž pak uložil větší počet balíků akcií v mnoha částech Francie tak výhodně, že z nich mohl žít nejen velmi dobře, ale dokonce

v jistém přiměřeném přepychu. Vytáhl si, pomyslel jsem si při pozorování fotografie, na níž dělaly mé sestry víceméně výsměšné obličejy, oproti svému bratrovi, mému otci, lepší los. Strýc Georg zemřel před čtyřmi lety stejně náhle jako jeho bratr, můj otec, ovšem na následky srdečního infarktu, který ho překvapil v parku jeho vily, když se chystal k prohlídce růží, za podzimních dnů života jeho jediné vášně. Už v pětatřiceti letech se mohl vzdálit z Wolfsegggu a uchýlit se s velkým množstvím peněz a pořádnou kupou knih na Riviéru. Miloval francouzskou literaturu a moře a tyhle dvě záliby ho zcela zaujaly. Často si myslím, že jsem zdědil po strýci Georgovi mnohé, v každém případě víc než po svém otci. Také já jsem celý život miloval literaturu a knihy a moře. Také já jsem z Wolfsegggu odešel, dokonce když jsem byl ještě mladší než on. *Sestry Amalia a Caecilie před vilou strýce Georga*, napsal jsem na fotografii. Naposledy jsem byl v Cannes v roce devatenáct set sedmdesát osm. Nejméně jednou ročně jsem strýce Georga vyhledal. Pár dní v jeho vile mi pokaždé prospělo. Univerzálním dědicem učinil ke zděšení celé naší rodiny svého správce, který mu vždy věrně sloužil a kterého on vždy láskyplně nazýval *můj dobrý Jean*. Strýc Georg byl mnohokrát v Římě, ve městě, které měl stejně jako já ze všech nejraději a nejvíce si ho cenil. Gambetti a můj strýc Georg si dobře rozuměli, vedli po mnoho večerů pod širým nebem na piazza del Popolo nebo v Café Greco, když přšelo, hovory *o všem možném*, především o umění, o malířství. Strýc Georg byl vášnivý sběratel umění a jak vím, vydal úroky ze svého jmění z větší části na koupi obrazů a plastik soudobých umělců. Protože

měl dobrý vkus a zcela výjimečný instinkt na rozpoznání hodnoty uměleckých děl, která si vybíral, záhy přišel díky své sběratelské vášni vedle vlastního jmění i k dalšímu, ještě významnějšímu jmění, jež právem můžeme označit za milionové. Neznámí umělci, které podporoval, se proslavili brzy poté, kdy je strýc Georg objevil, jejich práce zakoupil a učinil je tak známými. Strýc neměl pro *primitivní obchodní smysl* mé rodiny pochopení, venkovskou přírodu, každý rok bezohledně využívanou, nenáviděl a vůbec pohrdal staletou tradicí Wolfseggů, ať už šlo o výrobu masa a sádla, kůže, dřeva a uhlí, nebo o lov, který nenáviděl ze všeho nejvíc, který však jeho bratr, můj otec, a jeho synovec, můj bratr, provozovali s vášní, jež jim byla vším. Strýc Georg lov nenáviděl ze všech vášní, jež zaslouží nenávist, *nejhlouběji*. Jeho rodiče, mí prarodiče, propadli lovu, stejně tak jako můj otec, jeho bratr, propadl lovu, strýc Georg se však pokaždé zdráhal lovu zúčastnit. Stejně jako já nejedl zvěřinu, a když byla rodina na lovu, zavíral se do jedné z knihoven, aby myslel na něco jiného než na lovecké výstřednosti své rodiny, *zatímco stříleli jeleny, seděl jsem v knihovně za pevně zavřenými okenicemi, abych nemusel poslouchat jejich výstřely*, řekl mi, *a četl jsem Dostojevského*. Můj strýc Georg miloval ruskou literaturu stejně jako já, především Dostojevského a Lermontova, často dával o těchto spisovatelích leccos duchaplného k lepšímu, a stále znovu se zabýval revolucionáři Kropotkinem a Bakuninem, kterých si, co se týče takzvané memoárové literatury, cenil nejvýše. On mě také uvedl do ruské literatury jako odborník na slovo vzatý, byl v ruštině stejně zblhlý jako ve francouzštině a já za svou lásku

k ruské, později i k francouzské literatuře vděčím jen jemu, stejně jako mu vděčím za převážnou část svého duchovního bohatství. Strýc Georg mi již záhy takřikajíc otevřel oči, upozornil mě na to, že mimo Wolfsegga a Rakousko existuje ještě i jiný, mnohem velkolepější, nesmírnější svět, který se neskládá, jak se všeobecně soudí, pouze z jedné rodiny, ale z milionů rodin, nejen z jediného místa, ale z milionů takových míst, a nejen z jednoho národa, ale z mnoha stovek a tisíců národů, a nejen z jedné země, ale z mnoha stovek a tisíců zemí, z nichž každá je vždy nejkrásnější a nejvýznamnější. Celé lidstvo je nekonečné se všemi krásami a možnostmi, řekl mi strýc Georg. Jen tupec věří tomu, že svět končí tam, kde končí jeho chápání. Nejenže mě strýc Georg uvedl do literatury a otevřel mi bránu literatury jako *ráje bez konce*, uvedl mě i do světa hudby a zpřístupnil mou mysl všemu umění. Teprve když dokážeme pochopit, co je to umění, dokážeme porozumět i přírodě, řekl. Teprve když dokážeme umění *správně chápat, a tedy se z něho i správně těšit*, dokážeme správně chápat a těšit se i z přírody. Většina lidí nikdy nedospěje k tomu, aby pochopila umění, dokonce ani v těch nejjednodušších případech, a nikdy tudíž neporozumí ani přírodě. Ideální pohled na přírodu předpokládá ideální porozumění umění, řekl. Lidé, kteří předstírají, že vidí přírodu, ale nemají schopnost porozumět umění, vidí přírodu pouze povrchně a nikdy ideálně, to znamená v její nekonečné velkoleposti. Duchovně založený člověk, chápe-li přírodu správně, má zpočátku naději, že dospěje k ideálnímu porozumění umění, aby pak přes toto ideální porozumění umění dospěl k ideálnímu pohledu na přírodu. Můj strýc Georg se

mnou neběhal jako můj otec na našich italských cestách od jednoho sloupu ke druhému, od jednoho pomníku ke druhému, od jednoho kostela ke druhému, od jednoho Michelangela ke druhému, on mě vůbec nevodil k žádnému uměleckému dílu. Právě proto však vděčím strýci Georgovi za to, že rozumím umění, protože mě nehnal od jedné umělecké proslulosti ke druhé jako mí rodiče, ale nechával mě se všemi těmito významnými uměleckými díly v klidu a o samotě, jen mě vždy upozorňoval na to, že existují a kde je lze nalézt, a neotloukal mi hlavu, jako to dělali mí rodiče, každou chvíli o nějaký sloup nebo o římskou či řeckou zeď. Tím, že mi naši, s výjimkou strýce Georga, již v raném mládí s topornou bezohledností, která jim byla vlastní, otloukali hlavu o takzvané slavné památky starověku, znechtivili ji velmi brzy vůči jakémukoli druhu umění, nepřiblížili mi je tím, ale naopak zošklivili. Potřeboval jsem mnoho let na to, abych si ve své hlavě, otloukané nesmyslně o stovky a tisíce uměleckých děl rodiči, opět všechno srovnal. Kdybych byl už jako dítě, do něhož rodiče vtloukali vždy všechno zcela bez výběru a bez nejmenších zábran až k naprostému znechucení, pod vlivem strýce Georga, pomyslel jsem si, měl bych velkou výhodu. Nejprve jsem však musel být, stručně řečeno, svými rodiči téměř zničen, abych pak, starý něco přes dvacet let, a jak se zdálo, nenávratně ztracený, byl přece jen strýcem Georgem, jenž si přitom počínal velmi obezřetně a opatrně, ještě uzdraven. Když jsem pochopil, co pro mne a můj další vývoj strýc Georg znamenal, bylo na léčení téměř pozdě. Síle vlastní vůle dostat se z pohromy na Wolfseggu, tedy z pohromy, kterou mi způsobili

rodiče, stejně jako prozíravosti strýce Georga nakonec vděčím za svou záchranu. Že jsem v dospělosti nemusel vést podobnou existenci jako všichni mí blízcí s výjimkou strýce Georga, ale jim protichůdnou, jako můj strýc Georg. Celý život ho nenáviděli, v posledních desetiletích již zcela nepokrytě, s postupem doby s ním jednali stejně jako se mnou, stejně o něm smýšleli, klamali ho stejně jako mne. Ale on nebyl na jejich ohledech závislý. Jednoho dne, když uspořádal své finance, usedl do vlaku a odjel do Nice. Tam se nejprve několik týdnů konečně pořádně vyspal, aby se pak pěkně zčerstva, jak rád říkával, poohlédl po místě, které by pro něho bylo vhodné. Muselo ležet u moře, v nějaké veliké zahradě, být na dobrém vzduchu a mít také příznivé spojení. Na Wolfseggů přijímali zahořkle jeho první pohlednice. Představovali si strýce Georga, jak se líně protahuje na slunci, prochází se po mořském břehu ve všemožných, pochopitelně v Paříži na míru šitých lněných oblecích, a v jejich snech, přirozeně vždy zlých, vcházel on, jehož po celý život nazývali *ničemným darebákem*, stále znovu do průčelí bank na noblesních místech Riviéry, aby si vyzvedával úroky z majetku, který neustále narůstal. Byli příliš hloupí, než aby věřili na možnost nějaké duchovní existence. Jak dokazuje několik stovek jeho popsaných poznámkových bloků, strýc Georg takovou existenci vedl. Omezenost Středoevropana, který, jak se říká, žije, aby pracoval, místo toho, aby pracoval a mohl žít, přičemž je zcela lhostejné, co se tou prací rozumí, šla mému strýci Georgovi velmi brzy na nervy, a tak vše zvážil a vyvodil příslušné závěry. Rázně se do něčeho vrhnout nebyl nikdy jeho styl. Člověk si nejprve

musí provětrat hlavu, nechat do ní vniknout čerstvý vzduch, říkával, a to znamená, že musí stále znovu, čili denně, nechat pronikat do hlavy celý svět. Na Wolfseggů nepustili do svých hlav nikdy ani čerstvý vzduch, natož pak svět. Nehybně a strnule dřepěli, jak k tomu byli uzpůsobeni, na svém dědictví a nemysleli na nic jiného než na to, jak to udělat, aby se nebetyčná hrouda jejich majetku ještě zpevňovala a nerozpustila se. Postupně převzali strnulost a pevnost a absolutní tuhost této hroudy, aniž si toho všimli. Vždy splývali s touto hroudou majetku v jednoduše celek, jenž vyvolával strach a působil nevolnost, a nevšimli si toho. Strýc Georg si toho však všiml. Nechtěl mít s tou hroudou nic společného. Čekal jen na vhodný, zřejmě dokonce ideální okamžik, aby se od wolfseggské hroudy majetku odtrhl. Učinili mu, jak vím, návrh, aby si své dědictví nevybíral z wolfseggského majetku, ale spokojil se s určitou formou víceméně jisté renty. Jeho prozíravost ho však před takovou hloupostí uchránila. Když na to přijde, jsou lidé jako mí blízcí nejbezohlednější vůči členům vlastní rodiny. Necouvnu před žádnou hanebností. Pod pláštěm křesťanskosti, velkorysosti a společenského vystupování se neskrývá nic než chamtivost a takoví lidé dokážou jít skutečně, jak se říká, přes mrtvolu. Strýc Georg se jim od samého začátku nehodil do plánu. Skutečně se ho obávali, protože je záhy prohlédl. Už jako dítě je při jejich hanebnostech dokázal přistihnout a vždy na ně upozorňoval, směle jim jejich hanebnosti připomínal, byl prý na Wolfseggů, jak se říká, *nejobávanějším dítětem*, jež neznalo strachu. Byl od samého počátku jasnozřivý a vášnivě odkrýval jejich slabiny. Už jako malé dítě byl na

číhané a nastavoval jejich hanebnostem zrcadlo. Žádné dítě prý na Wolfsegg nekladlo tolik otázek a nevyžadovalo tolik odpovědí. Také mně naši vždy předhazovali, že budu jako strýc Georg. Jako by šlo o odstrašující příklad, říkali mi co chvíli: *Ty budeš jako strýc Georg*. Ale varování před strýcem Georgem nepřinášelo ovoce, neboť já od samého počátku nemiloval na Wolfseggu nikoho jiného víc než jeho. Strýc Georg je ukrutný člověk! říkali často. Strýc Georg je příživník! Strýc Georg nám dělá ostudu! Strýc Georg je zločinec! Seznam hrůzyplných přízvisek, která měli vždy po ruce, však na mě neúčinkoval. Vždy jednou za pár let se za námi přijel z Cannes na několik dní podívat, zřídkakdy na několik týdnů, a to jsem pak byl nejšťastnější člověk pod sluncem. Když byl strýc Georg na Wolfseggu, prožíval jsem velké dny. Wolfsegg se náhle proměnil. Začal se vymykat dosavadní každodennosti, ovládly ho velkoměstské zvyky. Knihovny se začaly provětrávat, knihy cestovaly z místa na místo, pokoje, které byly jinak jen studenými, temnými, mlčenlivými jeskyněmi, zaplnila hudba. Pokoje, všeobecně považované za odpuzující, byly naráz příjemné, pohodlné a útulné. Příkrý, nevlídný a tlumený tón řeči se změnil, hlasy náhle zněly přirozeně. Bylo dovoleno se smát, i při běžných hovorech se mluvilo normálně a nahlas, nejen tehdy, když se personálu udělovaly příkazy. Proč v přítomnosti personálu mluvíte pořád francouzsky? zlobil se strýc Georg na rodiče, to je přece směšné. Při takových poznámkách jsem se cítil nejšťastnější. Proč za tak nádherného počasí neotevřete okna? říkal. V posledních letech se u stolu mluvilo výhradně o vepřích a kravách, o fůrách dřeva

a o výhodných nebo nevýhodných skladovacích cenách, což mě velmi deprimovalo, teď tu však najednou padala slova jako Tolstoj nebo Paříž, New York nebo Napoleon, Alfons Třináctý nebo Meneghini, Callas, Voltaire, Rousseau, Pascal, Diderot. Vždyť na to jídlo ani nevidím, prohlásil strýc Georg bez obalu, načež matka vyskočila a otevřela okenice. Ty okenice musíš otevřít ještě víc, řekl strýc Georg, abych viděl i na polévku. Jak můžete celou dobu žít v takové polotmě? ptal se, je to tu jako v muzeu! řekl. Všechno tu na mě dělá dojem, jako by se toho léta nedotkla lidská ruka. K čemu máte ve skříních nádherné nádoby, když na něm nejíte? A své cenné stříbro? Obdivoval jsem strýce Georga. S ním jsme se nikdy nemohli způsobně nudit. U stolu nesedával strnule a ztuha jako ostatní, každou chvíli se obracel na někoho z nás, aby se ho na něco zeptal nebo mu sdělil nějaký poznatek či vyjádřil pochvalu. Musíš nosit víc modrou, řekl mé matce, šedivá barva ti nesluší. Vypadá to, jako bys nosila smutek. Přitom náš otec zemřel již před patnácti lety. Ty na mě působíš dojmem, řekl mému otci, jako bys byl *zaměstnán* sám u sebe. To už jsem se musel hlasitě rozesmát. Když se přinášelo jídlo, což se u nás téměř vždy odehrávalo za naprostého mlčení, vtipkoval strýc Georg se služebnými, což matka těžce nesla. Už to nebude dlouho trvat, řekl, nestaraje se o přítomnost služek, a nebude nikdo, kdo by vás obsloužil. Pak najednou ožijete. Ve vzduchu je cítit cosi revolučního, řekl. Mám pocit, že přijde něco, co vás zase všechny probudí k životu. Při takových poznámkách můj otec jen potřásl hlavou, matka zírala strýci Georgovi nepohnutě do obličeje, jako by se nerozpakovala dávat mu svůj odmítavý

postoj otevřeně najevo. V zemích u Středoze­mního moře, vedl strýc Georg svou, je všechno jiné, řekl. Blíž se k tomu nevyjádřil. Když jsem já, tehdy sedmáctiletý nebo osmáctiletý, chtěl vědět, co je v takzvaných zemích u Středoze­mního moře jiné než u nás ve střední Evropě, řekl, že mi to vysvětlí, až země u Středoze­mního moře jednou sám navštívím. V zemích u Středoze­mního moře má život v porov­nání s námi stonásobnou cenu, řekl. Byl jsem přiro­zeně zvědavý a chtěl jsem vědět, proč. Středoevropa­né se chovají jako loutky, ne jako lidé, všechno je u nich křečovité, řekl strýc Georg. Nikdy se nepohy­bují přirozeně, všechno je na nich strnulé a konec­konců směšné. A nesnesitelné. Jako jejich řeč, která je nejnesnesitelnější. Němčina, ta je úplně ze všeho nejnesnesitelnější, řekl. Byl jsem nadšený, když řekl *země u Středoze­mního moře*. Je to šok, řekl, vrátit se sem. Ani v nejmenším mu nevadilo, že svými po­známkami všem naslouchajícím zkazil chuť. A jaká odporná kuchyně! zvolal. V Německu a Rakousku a v takzvaném německém Švýcarsku se nepodává jídlo, ale zrádlo! Ta všemi opěvovaná rakouská ku­chyně není nic jiného než pusté a domýšlivé znásil­ňování žaludku a celého zažívacího ústrojí. Trvá mi to vždy týdny, než se z rakouské kuchyně vzpamatu­ji. Co je to za zemi, která nemá moře! zvolal strýc Georg, aniž myšlenku dokončil. Když pil doušek ví­na, pokrčil nos. Jak jsem viděl, měl něco i proti ra­kouské minerální vodě, která je všeobecně považová­na za velmi dobrou, ale nijak se k tomu nevyjádřil. Na Wolfsegg, myslel jsem si už tehdy, se musel ne­konečně nudit, neboť na to, nač měl vždy největší chuť, totiž na podnětný hovor, na Wolfsegg nikdy

nedošlo. Někdy, většinou v prvních dnech pobytu, učinil alespoň pokus, například víceméně bez přípravy vrhl mezi přítomné slovo Goethe, ale nikdo si s ním nevěděl rady. Nemluvě o slovech jako Voltaire, Pascal, Sartre. Protože mu nestačili, jak si neustále uvědomovali, spokojili se vůči němu s odmítavým postojem, který den ze dne sílil a závěrem strýcova pobytu přerostl v otevřenou zášť. Bez ustání mu dávali najevo, jak těžce pracují, kdežto on podle nich učinil absolutní nicnedělání a spekulaci s tímto nicneděláním naplní svého dne a podle všech známek i svým celoživotním ideálem. Víš, řekl mi jednou, já nejezdím do Wolfsegu kvůli rodině, jezdím sem, jen abych spatřil tyhle zdi a krajinu, jež ve mně vyvolávají vzpomínku na dětství. A kvůli tobě, řekl po chvíli. Ve své závěti určil, že má být pochován nikoli ve Wolfsegu, jak si mysleli jeho i mí blízcí, nýbrž v Cannes. Chtěl být pochován u moře. Víceméně s přemrštěnou nádherou, a tedy v naprosto provinčném ustrojení spěchali všichni s vidinou obrovského dědictví do Cannes na jeho pohřeb a museli, jak jsem již naznačil, prožít a odnést si odtamtud *největší zklamání svého života*, jak matka neustále opakovala. Dobrý Jean, syn chudých rybářů z Marseille, zdědil na čtyřiaadvacet milionů šilinků v akciích a nejméně dvojnásobné jmění v nemovitém majetku. Uměleckou sbírku daroval strýc Georg muzeím v Cannes a Nice. Na náhrobním kameni, který mu dal zhotovit dobrý Jean, mělo stát pouze jeho jméno a dovětek: *který za sebou v pravý čas zanechal barbary*. Jean se přísně držel strýcových pokynů. Když rodiče cestou do Španělska jeho hrob před rokem navštívili, přísahala prý matka v následném rozrušení, že hrob strýce

Georga už nikdy nevyhledá, nápis na hrobě považovala za neslýchanou ostudu a po návratu na Wolfsegg nemluvila o ničem jiném než o zločinu, který spáchal její švagr, můj strýc Georg. Se strýcem Georgem jsem podnikal nejdelší a nejzajímavější procházky po wolfseggském okolí, byl jsem s ním pěšky až v Riedu na Innu na jedné straně a v Gmundenu na straně druhé. Vždy si pro mne našel čas. Jemu vděčím za poznání, že na světě existuje také něco jiného než krásy, služebnictvo a státem stanovené svátky. Jemu vděčím i za to, že umím nejen číst a psát, ale že jsem se také naučil myslet a unášet se fantazií. Jeho zásluhou si sice cením peněz velmi vysoko, ale nikoli nejvýše ze všeho, a na lidi mimo Wolfsegg hledím nikoli jako na nutné zlo, jak to celý život dělali mí blízcí, ale jako na celoživotní pobídku utkat se s nimi jako s největším a nejvzrušivějším fenoménem. Strýc Georg mi otevřel bránu k hudbě a literatuře a přiblížil mi skladatele a básníky jako žijící lidi, nikoli jako sádrové figury, které je třeba třikrát či čtyřikrát ročně oprášit. Jemu vděčím za to, že jsem otevřel knihy, které se zdály být v našich knihovnách odsouzeny k věčné mlčenlivosti, začal v nich číst a s tímto čtením dodnes nepřestal, a že jsem se nakonec naučil filozofovat. Svému strýci Georgovi konečně vděčím za to, že se ze mne na Wolfsegg nestala součást prosperujícího peněžního a hospodářského mlýnu, ale člověk, o němž je možno říci, že je svobodný. Že jsem jen tupě a bezmyšlenkovitě nepodnikal takzvané vzdělávací cesty, jak si zvykli mí rodiče a jak jsem je první roky podnikal i já, například do Itálie, do Německa, do Holandska a do Španělska, ale naučil jsem se chápat vědu o cestování jako jedno

z největších potěšení, které svět může nabídnout, a také ho doposud plně užíval. Prostřednictvím strýce Georga jsem poznal nikoli mrtvá, ale živá města, navštívil nikoli mrtvé, ale živé národy, četl nikoli mrtvé, ale živé spisovatele a básníky, neposlouchal mrtvou, ale živou hudbu, neprohlížel si mrtvé, ale živé obrazy. Jedině on se mi nesnažil vylepovat velká jména lidských dějin v podobě mdlých a bezvýrazných otisků suchopárné historie na vnitřní klenbu mého mozku, předváděl mi je vždycky jako živé postavy na živém jevišti. Rodiče mi každodenně předkládali zhola nudný, mé myšlení zvolna ochromující svět, v němž v podstatě nemá smysl existovat, kdežto strýc Georg mi naopak ukazoval, jak může být týž svět neustále a v každé době svrchovaně zajímavý. A tak jsem již jako malé dítě měl vždy na vybranou mezi dvěma světy, mezi světem rodičů, jenž se mi zdál vždy nezajímavý a jež jsem vnímal jako tíživý a nepříjemný, a mezi světem strýce Georga, jenž jako by se skládal jen ze samých nesmírných dobrodružství, nikdo se v něm nikdy nemohl nudit a všichni v něm měli doopravdy chuť žít věčně a bylo samozřejmé, že nepřestane nikdy existovat, což mělo automaticky za následek, že já jsem v něm chtěl věčně, to znamená nekonečně žít. Mí rodiče, řečeno zjednodušeně, trpěli a snášeli vždy všechno, můj strýc Georg netrpěl a nesnášel nikdy nic. Mí rodiče se drželi už od narození zákonů, které jim určili jejich předkové, a nikdy je nenapadlo vytvořit si své vlastní zákony a podle těchto vytvořených zákonů žít, můj strýc Georg žil pouze podle svých vlastních, jím vytvořených zákonů. Tyto jím vytvořené zákony každou chvíli převracel a měnil. Mí rodiče šli vždy jen po

cestě, již jim kdosi ukázal, a nikdy by je nenapadlo tuto cestu být jen na krátký okamžik opustit, můj strýc Georg šel pouze po své vlastní cestě. Mí rodiče, abych uvedl ještě jeden příklad protichůdného postoje, který vůči mému strýci zaujímali, nenáviděli takzvané nicnedělání, protože si nedovedli představit, že duchovně založený člověk nicnedělání vůbec nezná, nemůže si je ani dovolit, nevěděli, že duchovně založený člověk existuje ve stavu nejvyššího vypětí a nejvyšší pozornosti právě tehdy, když se oddává takzvanému nicnedělání, protože si se svým vlastním nicneděláním nedovedli poradit, protože v jejich nicnedělání se skutečně nic nedělo, protože vskutku a doopravdy nebyli vůbec schopni myslet, o nějakém duševním procesu ani nemluvě. Pro duchovně založeného člověka je takzvané nicnedělání zcela nemožné. Jejich nicnedělání však bylo skutečné nicnedělání, protože se v nich, když nic nedělali, nic nedělo. Duchovně založený člověk je však naopak neaktivnější, když takzvaně nic nedělá. O tom však ty, kdo dokážou opravdu nic nedělat, jako mí rodiče a vůbec mí blízcí, není možné přesvědčit. Na druhé straně však přece jen jakési ponětí o způsobu nicnedělání mého strýce Georga měli, neboť právě proto, že jakési ponětí měli, ho nenáviděli, protože tušili, že jeho nicnedělání, právě že bylo jiné, vůči tomu jejich opačně orientované, jim mohlo být nebezpečné a vždycky také nebezpečné bylo. Duchovně založený člověk, který nic nedělá, je největším nebezpečím, a tedy je nejnebezpečnější právě v očích těch, kteří pojmem nicnedělání opravdu rozumějí nic nedělat a kteří v takovém případě opravdu nic nedělají, protože se v nich během jejich nicnedělání vůbec

nic neděje. Nenávidí ho, protože jím přirozeně nemo-
hou pohrdat. Již ve čtyřech letech se strýc Georg prý
vydal sám do obce Haagu, vzdálené devět kilometrů,
a tam vysvětlil zcela neznámému člověku, že je
z Wolfsegg, ale že nemá v úmyslu se tam vrátit.
Haagští, kteří byli jeho zvláštním chováním pochopi-
telně zcela vyvedeni z míry, odvedli hoch, kterého
považovali za nejvzpornější dítě, jaké si jen lze před-
stavit, zpět na Wolfsegg. Většinu času ho museli ro-
diče nebo strýcovi opatrovatelé přivazovat k Wolfsegg-
gu jako psíka, aby mu zabránili v útěku. Již v raném
mládí se strýc Georg rozhodl, že na Wolfsegg zůsta-
ne jen tak dlouho, jak bude nezbytně nutné. Samo-
zřejmě jsem však vyčkal okamžiku, řekl mi jednou
v Cannes, kdy jsem se mohl opravdu nenásilně, vy-
baven vším, co člověk k naprosté svobodě potřebuje,
od Wolfseggu odpoutat. Wolfsegg sám o sobě je cosi
nádherného, řekl, ale naši mi ho dokázali úplně zoš-
klivit. Můj bratr, tvůj otec, řekl mi jednou, má slabou
povahu. Je to opravdu milý člověk, ale není s ním
k vydržení. A tvá matka, má švagrová, je osoba chti-
vá majetku, která si vzala tvého otce jen z vypočíta-
vosti. Je to osoba, která vyšla skutečně z ničeho. To,
že kdysi byla, jak se říká, hezká, na ní už není vidět.
Tvůj otec ve své podstatě hrabivý není. Teprve tvá
matka v něm probudila primitivní chtivost po peně-
zích. Ale já si s ním nerozuměl ještě dřív, než si ji
vzal. Byli jsme ve všem odlišní. Jistě, je to člověk
dobromyslný, ještě i dnes, ale také, neměj mi to za
zlé, velký hlupák. Tvá matka ho má dokonale v hrsti.
Přitom byl jako školák ze všech nejlepší. Všechno, co
dělal, bylo vynikající. Odevzdával nejlepší práce. Byl
oblíbený, já ne. I když jsme ale nosili stejné šaty,

vypadal jsem vždy elegantněji. Nevím proč. Ale to říkám jen proto, že jsem tvého otce, svého bratra, vždy velmi miloval, řekl strýc Georg. Když byl strýc Georg naposledy v Římě, skutečně mluvil jen o tom, že miloval svého bratra jako nikoho jiného, ba dokonce že ho stále miluje, kdyby se jen nevynořila ta ženská, tvá matka, řekl. Ženy, řekl, se zčistajasna odněkud vynoří a připraví muže, jehož si nakonec stejně vzaly proti jeho vůli, o jeho dobré vlastnosti, ba dokonce o jeho dobrý charakter, a zničí ho nebo z něho udělají kašpara. Tvá matka udělala kašpara z tvého otce. Můj Bože, zvolal strýc Georg, jaký mohl tvůj otec být, kdyby býval potkal jinou ženu! Neznám nikoho tak amúzického jako tvou matku, řekl. Jde na operu, ale hudbě ani v nejmenším nerozumí. Dívá se na obraz, ale o malířství nemá ponětí. Předstírá, že čte knihy, ale žádné nečte. A přece u stolu bez ustání tlachá, řekl, a všechny těmi dokonalými nesmysly udolá. Přitom by měla vědět, že peníze se rozmnožují jakoby samy od sebe, a ne patologicky stupidním způsobem, který praktikuje a který si osvojil i tvůj otec. Strýc Georg se tím dotkl vlastní schopnosti vydělávat a rozmnožovat peníze. Je neuvěřitelné, říkával často, že tvůj otec a já jsme z téhož rodu. Já měl vždy řadu nápadů, tvůj otec neměl nikdy žádný. Já jsem cestoval, protože jsem na to měl chuť a byla to má vášeň, tvůj otec neměl nikdy nejmenší potřebu cestovat, ale protože se to patřilo, vždy cestoval podle nesmyslných plánů, které mu předložili jiní, veskrze protivní a dotěrní lidé, kteří sami sebe nazývali znalci umění. Musíš jet do Říma a jít do Sixtinské kaple, říkali mu, a on nastoupil do vlaku a jel do Říma a šel do Sixtinské kaple. Musíš vidět

obraz Giorgioneho, který visí v Akademii a jmenuje se *La Tempesta*, říkali mu, a on nastoupil do vlaku a jel do Benátek a prohlédl si obraz Giorgioneho, který se jmenuje *La Tempesta*. Řekli mu, musíš jet do Verony podívat se na hrob Romea a Julie, a on jel a prohlédl si ho. Bezpodmínečně musíš vidět Akropoli, řekli mu, a on jel do Atén a vystoupil na Akropoli. Musíš vidět Rembrandta, řekli mu, musíš vidět Vermeera, musíš vidět štrasburskou katedrálu a katedrálu v Metách. Byl všude a prohlédl si všechno, co mu takzvaní znalci umění doporučili. A jací odporní lidé mu dávali doporučení, řekl strýc Georg, hrozní maloměšťáci s tituly profesorů, kteří za ním dolézali, jen aby mohli zdarma strávit pár dní na našem krásném Wolfseggu. Ty hrozné zjevy z Vídně, které si vždy k sobě zval, univerzitní profesory, historiky umění a tak podobně, protože věřil, že to jsou kulturní lidé. Ty zrůdy ze Salcburku a Lince, které o nedělích zamořovaly Wolfsegg svým nepřijemným pachem, takzvaní filozofové, učenci, právníci, ho jenom zneužívali. Vypravili se k nám vždy s celou rodinou, přes neděli se nacpali jídlem a u stolu trousili své pseudovědecké nesmysly. A potom ti odporní lékaři, kteří k němu přijížděli s jeho souhlasem z Vöcklabrucku nebo z Welsu! Kteří ho duševně jen ničili. Tvůj otec se mýlil, když si myslel, že nabubřelé akademické tituly jsou zárukou významných duševních schopností. Vždy se v tom mýlil. Já jsem celý život všechny ty tituly i jejich nositele nenáviděl. Jsou mi dodnes ze všeho na světě nejprotivnější. Jakmile zaslechnu: univerzitní profesor! hned je mi zle. Takový titul je většinou přímo důkazem existence zvlášť výjimečného hlupáka. Čím neuvěřitelněji zní, tím větší

hlupák je jeho nositelem. A k tomu ta jeho žena, tvá matka! Vždyť právě ta pochází z poměrů, kde byl duch jen pošlapáván. Za dlouhá desetiletí, která strávila po bratrově boku jako jeho manželka, tohle umění v mnohém zdokonalila. Tvůj otec však nikdy nebyl samostatně myslící člověk, nikdy k tomu ani neměl možnosti. Vždy obdivoval jiné, o nichž byl přesvědčen, že přemýšlejí, a nechal je přemýšlet za sebe. Vždy si to ovšem dokázal velmi pohodlně zařídit a tato pohodlnost na něm přirozeně zanechala stopy. Nevychytil se. Je mi to skutečně líto, řekl strýc Georg, ale tvůj otec je obzvlášť hloupý člověk. A právě takového obzvlášť hloupého člověka tvá matka, která byla vždy rafinovaná, potřebovala. Z tohoto hlediska byli tví rodiče ideální pár, řekl. Slyším ho jako dnes, seděli jsme tehdy pod širým nebem na piazza del Popolo, strýc Georg se za onoho pozdního odpoledne rozpovídal jako nikdy předtím, protože zcela proti svému zvyku již odpoledne vypil větší počet sklenek bílého vína. Protože jsem tvého otce, svého bratra, vždycky miloval a ještě dnes miluji, jak dobře víš, dovoluji si o něm takhle hovořit, řekl strýc Georg. Vždycky jsem přál tvému otci jinou ženu než tvou matku, ale je to koneckonců, řekl náhle a upřeně se na mě podíval, přece jen tvá matka. Možná je to chyba, řekl, že ses střetl právě se mnou. Možná bys byl beze mne šťastnější, kdoví. Na to jsem řekl pouze *ne*. Strýc Georg bydlel ve svém oblíbeném hotelu de la Ville u Španělských schodů, odkud to měl jen pár kroků do Café Greco. Nejméně jednou ročně přijel do Říma, když už mu šlo Cannes na nervy, jak pokaždé říkával. Cannes mu šlo na nervy vždy jednou ročně. Paříž rád nemám, říkával často, Řím mám rád

vždycky. Už proto, že jsi v Římě ty, jak vím. V zamilovaném městě máme vždycky někoho, koho máme rádi, řekl. Škoda, že je v Římě takový hluk. Ale hluk je teď ve všech městech. Přestože strýc Georg na fotografii, na níž jsou mé sestry Amalia a Caecilie před jeho vilou, nebyl vůbec vidět, myslel jsem při pozorování fotografie víceméně stále na něho, neustále jsem se jím zabýval. Pokoušel jsem se tak odvést vlastní pozornost od telegramu z Wolfsegggu, jehož celou hrůzu jsem ještě nedokázal ani posoudit. Rodiče mrtví, nenávratně mrtví, bratr Johannes mrtev. Ještě jsem nebyl schopen se s touto skutečností a jejími následky vyrovnat. Odsouval jsem ji od sebe. Strýc Georg by mi byl v té chvíli nejlepším rádcem. Ale neměl jsem ho. Na to, co mě čeká, jsem nesměl myslet. Položil jsem na psací stůl tři fotografie na sebe tak, aby strýc Georg, přestože sám na fotografii není, neboť jsou na ní jen mé sestry, byl úplně nahore, a tedy v pořadí před mými rodiči, takřkajíc jako první, pod rodiči pak můj bratr Johannes. A teď jsou naráz všichni mrtví. Co je spolu a se mnou, tázal jsem se, spojovalo? V hotelu de la Ville, kde pochopitelně obýval nejlepší a nejkrásnější pokoj, mi strýc jednou řekl, že svou rodinu milovat musí, přestože je nucen ji nenávidět. Přesně těmito slovy charakterizoval svůj vztah ke svým a mým blízkým. Svého bratra, mého otce, miloval a zároveň jím pohrdal. Svou švagrovou, mou matku, sice nenáviděl jako švagrovou, ale respektoval ji jako mou a Johannesovu matku. Ti se dožijí vysokého věku, řekl jednou, tihle lidé budou žít jako Metuzalém, jejich tupost kolem nich vytvoří za celá desetiletí ochranný pancíř a oni se nesloží tak náhle jako my. Mýlil se. Po celý život trpí nemocemi,

byť sebetíživějšími, které jejich život prodlužují, místo aby ho zkracovaly, nejsou to žádné smrtelné nemoci, které se objeví a zabíjejí. Jejich zájmy je neopotřebovávají, jejich vášně z nich nedělají šílence, protože žádné nemají. Jejich duševní rovnováha a nakonec i jejich lhostejnost jim denně zaručuje dobré zažívání, takže mohou počítat s vysokým věkem. V podstatě je na světě nic neláká a nic neodpuzuje. Nikdy neženou nic tak daleko, aby je to mohlo třeba jen nepatrně zeslabit. V okamžiku, kdy zpozorovali, že jsem mezi nimi rušivý element, řekl strýc Georg, vyloučili mě ze svého společenství, nejprve tajně, později otevřeně. Byli ochotni zaplatit jakoukoli, i tu nejvyšší cenu, jen aby se mě zbavili. Neustále jsem je upozorňoval na jejich chyby, neušla mi žádná jejich povahová slabina, při každé příležitosti jsem je přistihl, že se chovají jako charakterově slabí jedinci, sám od sebe jsem na Wolfsegggu převzal funkci, kterou nemohli nikdy přijmout. Jak ti se jednoho dne divili, řekl strýc Georg, když jsem je upozornil, že už půl roku neotevřeli dveře našich knihoven. Divili se, když jsem je žádal o volný přístup. Kdykoli jsem se zmínil o *našich knihovnách*, každý se nad tím pozastavil, neboť lidé mohli v nejlepším případě říci *naše knihovna*, měli přirozeně vždy jen jednu knihovnu, zato my jich měli pět, ale s těmito pěti knihovnami jsme v duchovní oblasti zaostali způsobem, řekl strýc Georg, který nás ve srovnání s těmi, kteří měli knihovnu jen jednu, zahanboval daleko víc. Oněch pět knihoven, na něž jsem byl i já celý život tak hrdý, založil jeden z pradědů našeho praděda, jistě to nebyl žádný blázen, jak se vždycky na Wolfsegggu tvrdilo, *duševní šílenec*, který si chtěl

a mohl dovolit zakládat v našich domech namísto salonů, sloužících jen k šíření nudy a tuposti, knihovny, a to s výsostným porozuměním pro literaturu. Jednoho dne, řekl strýc Georg, jsem se do našich dřímajících knihoven takříkajíc vloupal, což mi naši do konce života neodpustí. Po mém odchodu z Wolfseggů všechny knihovny zase uzavřeli a sami do nich léta nevkočili, dokud se nerozneslo, že existují, a oni je museli ukazovat zvědavcům, aby neztratili tvář. Na Wolfseggů se nikdy nic nepoužívalo, dokud jsem to najednou nezačal používat *já*. Posadil jsem se do křesla, do kterého se nikdo neposadil celá desetiletí, otevřel jsem dveře skříní, které zůstaly zavřené celá desetiletí, pil ze sklenic, jichž se celá desetiletí nedotkla lidská ruka. Procházel jsem chodbami, kterými neprošla celá desetiletí lidská noha. Od samého počátku ve mně byla zvědavost, již se museli obávat, řekl strýc Georg. A já začal listovat ve spisech starých sto i více let, uložených na našich půdách ve velkých bednách, o nichž sice všichni dobře věděli, ale nikdy se neodvážili je otevřít, aby se nedobrali nemilých objevů. Mne, řekl strýc Georg, vždycky všechno zajímalo a přirozeně mě zajímaly především souvislosti. Historie mě zajímala, ale nikoli tak, jak zajímala naše historie *je*, v podobě slavných kapitol, navršených na sebe ve stovkách a tisících listin, nýbrž jako celek. Toho, čeho se oni nikdy neodvážili, totiž vhlédnout a nahlédnout do strašlivých hlubin vlastní historie, jsem se odvážil *já*. To je proti mně popudilo. *Georg* se nakonec stalo pro všechny na Wolfseggů odstrašujícím slovem, řekl strýc Georg. Dostali strach, že takové dítě jako *já* by je mohlo všechny ovládnout, nikoli obráceně. Mí rodiče, tví

prarodiče, řekl, mě k Wolfseggu připoutali a dali mi do úst roubík. Přesně toho se však neměli nikdy opovážit. A tví rodiče se ze selhání mých rodičů, tvých prarodičů, nepoučili, naopak, a k zacházení s tebou zvolili ještě daleko nevhodnější metody. Ale na druhé straně, co by se z tebe stalo, kdyby se vůči tobě nechovali tak, jak se chovali? Ta otázka nepotřebuje odpověď, dává ji sama. Když se na tebe podívám, řekl strýc Georg, vidím v podstatě sebe. Tvůj vývoj probíhal úplně stejně. Oddělil ses od nich, ustoupils jim z cesty, obrátil ses k nim zády, ve správný okamžik jsi od nich odešel. Stejně tak jako neodpustili mně, neodpustí ani tobě. Můj Bože, to, co je pro mne Cannes, je pro tebe Řím. Tak se můžeme s Wolfseggem vypořádat, hezky zdáli. Když pomyslím na ty nudou prostoupené umrtvující večery ve společnosti svých blízkých, kdy se i nejužasnější myšlenky rozplývaly už ve chvíli, kdy byly vysloveny! Ať jsem řekl cokoli, narazil jsem na neporozumění. Ať přišel jakýkoli podnět, nikdo ho nebral v úvahu. Když tvůj otec čte noviny, jsou to *Hornorakouské zemědělské noviny*, když čte knihu, je to *účetní uzávěrka*. A potom všichni jedou, protože mají předplatné, do divadla v Linci na nějakou příšernou komedii a nestydí se, a navštěvují směšné koncerty v takzvaném Brucknerově domě, kde vládnu falešné tóny, hrané s co největší hlasitostí. Tito lidé, chci říci tví rodiče, řekl, si nepředplatili jen divadla a koncerty, oni si předplatili i své životy, také oni denně chodí na svůj život, jako se chodí do divadla na příšernou komedii, a nestydí se chodit na svůj život jako na odpuzující koncert, v němž převládají jen falešné tóny, a žijí, protože se to sluší, ne že by to tak chtěli a život

vášnivě prožívali, nikoli, žijí, protože jim život předplatili jejich rodiče. A stejně jako v divadle tleskají i v životě na nesprávném místě a bez ustání jásají stejně jako na koncertě tam, kde k jáсотu nic není, a protahují nejnechutnějším způsobem obličej tam, kde by se měli od srdce zasmát. A stejně jako hry, které z titulu předplatného navštěvují, mají katastrofálně nízkou úroveň, má i jejich život katastrofálně nízkou úroveň. Na druhé straně by nám mělo být pomalu jedno, co dělají, co ze svých životů učinili, nás se to netýká. Kdo ostatně tvrdí, že my sami jsme se vydali správným směrem? Ani my nejsme ze všech nejšťastnější. Hledali jsme ideál, ale nenalezli ho. Skutečností je, že my všichni jsme vždy hledali cestu, jak se jeden druhému přiblížit, a přitom jsme se jeden druhému jen vzdalovali. Čím významnější byly naše pokusy se jeden druhému přiblížit, tím více jsme se jeden druhému vzdálili. Naše pokusy v tomto směru, řekl, skončily vždy v zatrpklosti. Své pokusy jsme nakonec pokaždé vzdali, abychom se neudusili vlastními výčitkami, řekl. Naší chybou je, že jsme se nikdy nedokázali smířit s tím, že se nás již Wolfsegg netýká, že je to *jejich* Wolfsegg, řekl, *nikoli náš Wolfsegg*. Vždy jsme jim chtěli vnutit Wolfsegg, který je náš, nikoli jejich, místo abychom jim dali pokoj. Vždy jsme se míchali do jejich Wolfseggu tam, kde bychom udělali lépe, kdybychom je nechali být. Oni nás vyplatili, tím jsme se měli jednou provždy spokojit. Na Wolfsegg již nemáme žádné právo, řekl. Pozorně jsem si prohlížel fotografii, na níž je mým sestrám dvaadvacet nebo třiaadvacet let. Výsměch na jejich obličejích se jim nevyplatil, pomyslel jsem si. Zůstaly samy, neměly nakonec sílu odejít

z Wolfseggů. Ty výsměšné obličejy byly jejich jedinou zbraní proti prostředí, proti rodičům, kterým nedokázaly uniknout, odstrašovaly však i muže, kteří o ně stáli. Sestry nebyly krásné, nikdy, ani v jediném okamžiku, pomyslel jsem si. A nebyly ani zajímavé. Nedošlo u nich k žádnému vývoji, zůstaly stejnými venkovskými husami, jakými byly tenkrát. O dvacet let později jejich výsměšné grimasy už nejsou tak výmluvné, mnohými vráskami zatrpklosti se proměnily v masku. Jsou víceméně ošklivé. Možná je Caecilie dobrotivější než Amalia. K hrabivosti po matce se u nich přidala zatrpklost. Obě měly zprvu smysl pro hudbu a strýc Georg se z nich pokusil udělat hudebnice, což byl pokus, který přirozeně žalostně ztroskotal. Chyběla jim vytrvalost, hudba jim nic neříkala, jejich nadání se samozřejmě vytratilo, postačovalo pak jen na druhý hlas na kostelním kůru. Již ve čtyřech pěti letech je matka strojila do dirndlů stejného vzoru i střihu, v nichž časem musely zákonitě zakrnět. Obě postonávají, ale je to postonávání zděděné po matce, což naznačuje, že by mohly žít dlouho. Bez přestání kašlou, jinak je ani neznám, na Wolfseggů pokašlávají od rána do večera a od večera do rána, ale toto kašlání není zapotřebí brát vážně, na ně neumřou, obě působí, jako by kašel byl jejich jedinou vášní a příjemnou životní zábavou. Do tohoto kašle jako by se scvrkl jejich hudební talent. I ve společnosti neustále pokašlávají. Nemají co říci, ale nepřetržitě pokašlávají. Každá nosí kolem krku stříbrný řetěz, zděděný po babičce, a když se jich někdo zeptá, co jsou zač, vysloví nejprve slovo *katoličky*. Obě byly poslány do kurzů vaření v Bad Ischlu, protože se mělo za to, že si tam osvojí císařskou

kuchyni, ale ani jedna se v Bad Ischlu vařit nenaučila, vaří ještě hůř než jejich matka, která pokaždé, když je kuchařka na dovolené v Aschau na Dunaji, utrží ostudu. Naše matka umí jediné dobrou bramborovou polévku. Ale bramborovou polévku nikdo z nás nejí. Jen otec ji má vášnivě rád, alespoň to tvrdí. Sestry byly vždy, jak se říká, dobře vychované, což nemění nic na tom, že byly také jaksepatří prohnané. Držela-li jedna v ruce knihu, druhá jí tu knihu vyrazila z ruky. Člověk je nikdy neviděl samotné, vždy jen ve dvojici. Jsou jeden rok od sebe, ale stále vystupují jako dvojčata. Řeknu-li, že jsem je obě vždy miloval, neznamená to, že jsem k nim vždy necítil stejnou nenávist. Když jsme odrostli, přirozeně jsem je nenáviděl stále víc, než miloval, teď možná, pomyslel jsem si, zůstala už jen ta nenávist. Přinášel jsem jim jen samé zklamání. Mluvily o mně, jak vím, jen špatně, především ve společnosti, kde to pro mne muselo mít, jak určitě předpokládaly, zhoubné následky. Co všechno si nevymyslely, aby mě ponižily! Jednání hloupých lidí má podle mne vždy daleko zhoubnější následky než jednání ostatních. Že jsem je vždy miloval, neznamená, že jsem je také vždy nečastoval nadávkami. Matka je od samého počátku k sobě připoutala a už je nepustila. Nesměly cestovat, nesměly chodit na plesy, musely, i když jim bylo téměř dvacet, stále ještě žádat o svolení, když se chtěly vydat do Lambachu na takzvané *čtvrteční trhy*. Dostávaly jen takové kapesné, aby si nemohly moc vyskakovat, vystačilo jim většinou jen na něco k pití a na chleba. Jejich střevíce byly zásadně šité na míru schwanenstadtským ševcem, který šil na míru již našim prarodičům, a byly tudíž vždy z módy, což mělo za

následek, že se v nich sestry časem pohybovaly nemotorně a tento nemotorný způsob chůze si podržely i později, když už měly možnost opatřit si boty ve Vídni. Nedokážu říci, která z mých sester byla inteligentnější. Nedokážu říci, zda měla Caecilie lepší vkus než Amalia. Nedokážu říci, zda toho Amalia víc než Caecilie. Jejich hlasy se tak podobají, že stěží lze rozeznat, která z nich právě volá. Protože zásadě vystupují vždy společně a žádná z nich, zdá se, neměla nikdy potřebu se od té druhé odloučit, dlouho si nenašly žádného *přiměřeného* muže. Dokonce si myslím, že ani nikdy nepomyslely na to vdát se, dokud se Caecilie minulý rok nevydala do Schwarzwaldu, do Titisee, kde bydlí naše stará teta. Tam se seznámila s výrobcem vinných zátek, vdala se, a vyvolala tak v Amalii pocit nenávisti. Amalia se vystěhovala z hlavní budovy do zahradnického domu. Nakrátko se ještě objevila na takzvané slavnostní hostině, která následovala po svatebním obřadu v kostele, brzy však odešla a už ji nikdo nespatriil. Jak ji znám, řekl bych, že zahradnický dům až do zprávy o smrtelné nehodě neopustila. Protože její teatrálnost je daleko výraznější povahy než u Caecilie, jistě vyrazila z domu s velkým křikem a vběhla do protější hlavní budovy. Samozřejmě nemohu vědět, co se stalo doopravdy. V době nehody byl na Wolfsegg pravděpodobně ještě Caeciliiin muž, neboť ten měl v úmyslu vrátit se do Schwarzwaldu a Freiburgu až za čtrnáct dnů, pomyslel jsem si. Caeciliiino manželství *sjednala*, jak se říká, naše teta v Titisee. Caecilie si myslela, a to je pro ni typické, že bude moci zůstat na Wolfsegg i po sňatku. Kolik přemáhání to muselo matku stát, když Caecilii přemlouvala, aby odešla

s mužem do Freiburgu. Kdysi tajně přísahala, že nikdy nenechá ani jednu z dcer z Wolfseggu odejít, měla totiž strach, aby nezůstala celý život sama. Obě s ní měly zůstat na Wolfseggu, aby, jak se domýšlela, mohla kdykoli jednu z nich ztratit, a přitom nezůstat sama. Naše matka se vždy snažila hledět dopředu a brát v úvahu všechno, v první řadě pak to, co se týkalo její budoucnosti. Že ztratí muže, mého otce, s tím počítala, *potom mi stále ještě zůstanou mé dcery, až synové už jednoho dne na Wolfseggu nebudou.* A přemýšlela ještě dál: *odejde-li jedna dcera, mám ještě druhou.* Na Caecilii se hněvala a také to dávala během svatebních dní najevo. Měla se však při své vrozené chytrosti na pozoru, aby dala zlost a náhle propuknuvší nenávisť vůči odpadlici otevřeně najevo, při každé příležitosti naopak předstírala, že ji těší to *šťastné spojení*, jak se opakovaně vyjadřovala. Teprve teď je šťastnou matkou, kterou vždy chtěla být, řekla. Pro zasvěcené to bylo opravdu nechutné. Svým zetěm se ještě dala ve všech koutech a zákoutích Wolfseggu fotografovat, ona, která se nikdy nedala fotografovat takřikajíc od neznámého člověka, a to v nejnemožnějších, směšných, dokonce podle mne i nestydatých pózách, a zeť ji každou chvíli objímal a žádal od všech kolem, aby je při tom fotografovali. Při téhle svatbě dosáhlo její herecké umění bezpochyby vrcholu. A právě ze Schwarzwaldu! zvolala. Vždy jsem Freiburg milovala! A Titisee! Její nestydatost neznala mezí. Vskrytu si nepřála nic toužebnější než brzké rozvázání Caeciliiina svazku s manželem, který víceméně působil jako tulpas a pravděpodobně sám nevěděl, jak se mu to všechno přihodilo. Jak by k tomu mělo dojít, na tom matce nezáleželo, nikdy

nebyla přecitlivělá. Je dost dobře možné, myslím si, že se teta z Titisee matce pomstila, když svou neteř Caecilii provdala za výrobce vinných zátek, neboť je nad slunce jasnější, že teta z Titisee nese na tomhle groteskním manželství vinu. Vždy matku nesnášela a teď triumfovala. Zatímco matka během svatby všemožně a bez ustání svým nechutným způsobem pózovala, myslím, že jistě přemýšlela o tom, jak dceřino nevíтанé manželství co nejrychleji rozbít. Zatímco dávala přítomným svatebčanům najevo, jak přešťastnou ji činí matkou, v její hlavě už pracoval ničivý mechanismus. Že se toho nedočkal strýc Georg! zvolala. Můj otec za těchto dní dával najevo poměrně značnou lhostejnost, staral se o obchody, většinu času trávil na dvoře v hospodářství a v lese, takové oslavy se mu vždy přičily a snášel je jen kvůli ženě a proto, že ho k nim nutila. Byl, jak se říká, celou tu dobu ztělesněný klid. Pořád jsem myslel na to, jak náhle zestárl, ztratil sílu i veškerý zájem. Nemohu však říci, že by mi ho bylo líto. Myslím, že k sestřám jsem měl v dětství normální, i když nijak zvlášť dobrý vztah, v dospělosti pak jen vztah špatný a nyní, po smrti rodičů a Johannese, jsem se střetnutí s nimi přímo obával. Budou mi činit velké potíže, pomyslel jsem si. Jejich výsměšné, později zahořklé obličejové fotografie nebudu moci vystát, stejně tak jejich způsob řeči, jejich způsob chůze, jejich způsob oblékání a zvyk obviňovat mě při každé příležitosti tam, kde k obviňování žádná příležitost není. Vždy mi vyčítaly, že jsem Wolfsegg zavrhl, rodiče šokoval a víceméně je těžce ranil, a teď, po jejich smrti, mi to budou vyčítat ještě s daleko větší nestoudností. Necouvnu před žádným obviněním, i kdyby bylo sebevíc

absurdní a sprosté, pomyslel jsem si. Žádná zdrženlivost z mé strany ani pokusy se jim vyhnout nepomohou, neustále budou kolem mne kroužit a obviňovat mě z celého neštěstí. Mne a strýce Georga, tak dlouho po jeho smrti. Při každé příležitosti budou říkat, že se rodiče mou vinou téměř zbláznili, zešíleli, že jsem je smrtelně ranil. I když to se mnou nemá nic společného. Ještě za jejich života jsem neustále nesl vinu na jejich neštěstí, a nejen na neštěstí rodičů, ale i na jejich vlastním. Že jsem, jak tvrdí, z Wolfseggů odešel a ukázal mu záda, způsobilo mimo jiné i to, že ony jsou teď k Wolfseggů přikovány, že v něm musely zůstat a zakrnět, že se nemohly rozvíjet, vdát se a podobně. Že se celá wolfseggská atmosféra v posledních dvaceti letech, právě od chvíle, kdy jsem z Wolfseggů odešel a usadil se pak v Římě, hrozným způsobem zkalila. Že otec a Johannes onemocněli a matce se k její odvěké migréně přidružilo ještě onemocnění žaludku a jater. Že se zdravotní stav všech zhoršil. Že se na Wolfseggů nic neobnovuje, že se za posledních dvacet let neopravila ani jednou jedinkrát střecha, je má vina, vždycky, když dovnitř napršelo a ony musely pobíhat po půdách s hadrem a kbelíky v ruce, aby vodu vytřely, dávaly vinu mně. Dříve, když jsem ještě byl na Wolfseggů, tam prý bývalo veselo, od chvíle, kdy jsem zmizel do Říma, se všude rozhostilo ticho. Například náhle nebylo slyšet na Wolfseggů hudbu. Wolfsegg ztichl tvou vinou, řekla mi jednou Amalia, vinou tvé tvrdohlavosti, která tě hnala do Říma, protože já, jak se mi odvážily říci, žádnou odpovědnost nemám, chybí mi prý láska k rodičům, vždy jsem je nenáviděl, rodiče jsem *vždy nenáviděl*, kdežto ony je *vždy milovaly*. Veškeré

peníze, které by jinak připadly jim, rodiče takřikajíc nastrkali do mne a sestřám je vzali. Svou nákladnou životní proměnou, řekla Caecilie, jsem snížil jejich životní příjmy, nakonec nesu vinu i na tom, že jejich dědictví ztrácí čím dál víc na hodnotě, atakdál. Snížily se také k výroku, že jsem studoval a k tomu účelu si vybíral nejdražší studijní místa v Evropě, jen abych je pokud možno co nejvíce ukrátil na příjmech. Proč to musel být právě Londýn, Oxford, ptaly se neustále, když by býval stačil Innsbruck? Vždy mě nazývaly, pokud má paměť sahá, svým velikášským bratrem, který prohospodařuje jejich jmění, přestože to byly mé peníze, v nejlepším případě lze říci peníze mých rodičů. Běhám prý po světě v nejlepších šatech, kdežto ony jsou vinou mých velkosvětských tužeb nuceny oblékat se do toho nejprostšího. Za to, že chodíme v hadrech, neseš vinu *ty*, řekla mi jednou Amalia. Zprvu svalovaly všechnu vinu na strýce Georga, potom na mne. Také bratr se nestyděl vyčítat mi životní styl. Wolfsegg prý není v situaci, aby mě mohl takto nákladným způsobem podporovat, řekl. Nevěřil jsem svým uším, ale slyšel jsem dobře. Mí sourozenci z větší části jen opakovali slova rodičů, která museli poslouchat celý rok, a když jsem se objevil na Wolfsegu, nijak se neomezovali a dávali svým škodolibým průpovědkám volný průchod. Sourozenci označovali můj život za neužitečný a mou existenci zcela otevřeně za zbytečnou a pokoušeli se zabránit rodičům, aby mi posílali měsíční kapesné, a když už nemohli jinak, žádali alespoň, aby mi bylo v každém případě podstatně zkráceno. Nepřetržitě na rodiče naléhali, aby se mnou, což jsem sám na vlastní uši slyšel, udělali *krátký proces*, nedali se mnou dál vodit

za nos, jak jednou prohlásila Caecilie u odpoledního čaje, podávaného matkou v takzvaném salonku, kam jsem se náhodou dostavil dřív, než jsem měl. Pořád jsem musel být svědkem jejich nehorázností namířených skrytě či otevřeně proti mně, trýznilo je, pokud si vzpomínám, pomyšlení, že dostávám víc než oni a než mi náleží, a zřejmě vedu lepší a příjemnější život, než mi podle jejich mínění přísluší. *Kdo vlastně je?* ptali se každou chvíli, *a co si vůbec o sobě myslí?* Mlčel-li jsem u stolu, nebylo jim to po chuti, když jsem něco řekl, také jim to nebylo po chuti. Neustále *mlčíš*, vyčítali mi, anebo *ty neustále mluvíš*. Zůstal-li jsem v domě, pořád říkali, proč nejdeš ven? Odešel-li jsem, pořád říkali, proč nezůstaneš doma? Vzal-li jsem si světlý oblek, přáli si, abych si vzal tmavý, měl-li jsem na sobě tmavý oblek, přáli si, abych si oblékl světlý. Mluvil-li jsem s lékařem v obci, předhazovali mi, že neustále mluvím s lékařem a domlouvám se s ním proti nim. Nepromluvil-li jsem s lékařem, řekli, že ani nepromluví s lékařem. Řekl-li jsem, že je mi Řím milejší než Paříž, okamžitě odpověděli, že mám rád Řím, protože oni ho nenávidí. Prohlásil-li jsem, že nechci moučník, vztáhli to prohlášení ihned na sebe, přestože já ve chvíli, kdy jsem se vyjádřil k moučníku, na ně ani nepomyslel. Ať jsem řekl cokoli, bylo to v jejich očích vždy namířeno proti nim. Po jisté době jsem to už nemohl na Wolfsegggu vydržet. Měl-li jsem chuť zajet si k jezeru, obviňovali mě, že jezdím k jezeru neustále, což bylo absurdní, neboť já měl nanejvýš jednou ročně chuť zajet si k jezeru, na rozdíl od svého bratra, který jezdil k jezeru opravdu pořád, totiž každé dva tři dny, v létě ještě častěji, ale obvinít bratra jim vůbec

nepřišlo na mysl. Šel-li jsem do lesa, byl jsem v jejich očích blázen, šel-li do lesa můj bratr, zdálo se to sestrám úplně normální. Objednal-li jsem si *jednou* v hostinci *martini*, okamžitě prohlásili, už zase si objednává *drahé martini*. Poslal-li jsem jim odněkud pohlednici, okamžitě řekli, on nám posílá pohlednice, aby se nás tím dotkl. On si může dovolit jezdit do Cannes, do Lisabonu, do Madridu, do Dubrovníku, my ne. Tak jsem si brzy odvykl posílat jim pohlednice z cest. Když však již ode mne žádné pohlednice nedostávali, řekli, on nám už neposílá pohlednice, on na nás šetří. Zlobili se na mne i pět šest dní, když jsem v největších mrazech větral, abych se neudusil, předhazovali mi, že tím, že otevírám okna, aby mohl dovnitř čistý vzduch, vyhazuji jejich peníze, a to právě v době, kdy je jich tak málo a dříví tak drahé. Nikdy mi neodpustili, že v zimě větrám, i když já v nevětraných pokojích nemohu existovat a už vůbec se nemohu věnovat duševní práci. Raději by se sami udusili, než aby měli pochopení pro to, že větrám pokoje, že jsem na Wolfsegg, kde je beztak dříví k topení na tisíc let. Když jsem poprvé přijel z Říma na Wolfsegg a domníval se, že mě přivítají s radostí, zmínil jsem se hned v prvních okamžicích o tom, jak je Řím v únoru nádherný, jak tam lze sedět jen lehce oblečen pod širým nebem před kavárnou a popíjet kávu. Hned je rozhněvalo, že v únoru v Římě popíjím pod širým nebem kávu a celou dobu mi vyčítali, že *neustále* sedím pod širým nebem a popíjím kávu, kdežto oni musí nejen v únoru, ale celý rok těžce pracovat. Víš ty vůbec, kolik máme na Wolfseggu práce! říkali každou chvíli. Nemůžeme si nic, ale už vůbec nic dovolit. Ty žiješ v přepychu, kdežto my

tady dřeme, abychom zachovali Wolfsegg takový, jaký je! Sestry si vůči mně osvojily v posledních dvaceti letech, kdy jsem byl z Wolfseggu pryč, nesnesitelný způsob mentorování, který nemohu přijmout. To musíš letět letadlem, když vlak stojí třetinu? poučovala mě naposledy matka a sestry jí hned se vši neomaleností přizvukovaly. Stejně jako si na mne už jako malé děti společně s matkou dovolovaly a ječely na mne vřeštivými dětskými hlasy, dodnes si na mne dovolují a mluví se mnou odpuzujícími hlasy stárnoucích žen, které mi pronikají do mozku jako ostré nože. Matka řekla nějakou neomalenost a sestry ji vždy bez přemýšlení přijaly a ztrojnásobily. Nikdy bych se asi neodvážil předvést Gambettimu tenhle hrůzyplný Wolfsegg a celá léta jsem se střežil Gambettiho na Wolfsegg pozvat. To, co jsem mu dosud o Wolfseggu řekl, je nejspíš až zvráceně naivní oproti skutečným poměrům, které tam vládnou. Do toho ztřeštěného pekla bych nikdy neměl dát Gambettimu nahlédnout. V obci nebyly mé sestry oblíbené, když jsem chvíli poslouchal, slyšel jsem o nich jen nepříjemné věci. Ani mou matku tam neviděli rádi. Otce si však tamní lidé vážili a tajně ho litovali, že musí žít s takovou ženou a takovými dcerami. Spolu s bratrem Johannesem pracoval na našich polnostech a v lesích a v uhelných dolech, nevím, zda jim to přinášelo radost. Ani bratr nebyl úplně nepřístupný člověk, ve své podstatě nebyl ani tak domýšlivý, jak se o něm tvrdilo. Ovšem způsoby neměl příjemné. Spíš z ostychu než z domýšlivosti se většinou choval arogantně, i když ve skutečnosti takový nebyl. Na rozdíl od matky a sester měl stejně jako otec a ostatně i já vždy dobrý vztah k obyvatelům vesnice,

a především je uměl získat na svou stranu. Mé sestry však nebyly, to mohu říci bez váhání, mezi lidmi obecně oblíbené. Nikdy se také nepokusily něco udělat, aby si je lidé oblíbili. Že se i v pokročilejším věku objevovaly vždycky v páru, bylo nejen komické, ale i nechutné, nejen groteskní, ale přímo odporné. A že se i v pokročilém věku stále stejným způsobem oblékaly. Dodnes jsou se svými odporlivě vřeštivými hlasy zcela a úplně loutkami své matky. Když se někdy uráčily vyspravit mi ponožky, zalátaly je s tak velkými oky, že již nebylo možné je nosit, a mimoto použily nitě naprosto nevhodné barvy, zelené ponožky mi například bez rozpaků zalátaly červenou bavlnkou a hluboce se jich pak dotklo, když jsem jim jejich ohavnost namísto poděkování znechuceně hodil na hlavu. Když jsem své sestry viděl pobíhat pořád v onom odpuzujícím hornorakouském kroji, nemohl jsem si pomoci, připadalo mi to hloupé, i takzvaný dirndl, který si povinně nechávaly dvakrát do roka šít u matčiny švadleny, mě vždy odpuzoval. Když jsem přijel z Říma na Wolfsegg a ony mi běžely vstříc v alpských dívčích krojích, musel jsem se vždy ovládat, abych na ně hned v prvních vteřinách nezaútočil. Jako holčičky mívaly copánky, v dospělosti si vlasy stáčely za hlavu. Plavý kotouč vlasů jim mezitím zešedivěl. Vzpomínám si, že již jako malé nestrpěly, sedával-li jsem jako kluk v zahradě s knihou. Nedaly mi chvíli pokoj, nazývaly mě *nepodařeným géniem*, což mi připadalo zvlášť nechutné, to nestydaté pojmenování přejaly od matky a pokřikovaly na mě tak dlouho, až jsem knihu odhodil, vyskočil z křesla a zalezl do svého pokoje. Snažím si vzpomenout v souvislosti se sestrami na cokoli potěšujícího, ale

marně. Jistě bych o nich mohl časem vyprávět něco, co by je ukázalo v příznivějším světle, ale ve srovnání s hrůzami, jež mě s nimi spojují, je toho žalostně málo a téměř to nestojí za zmínku. Musím říci, že se nijak nevyhýbám pravdě o svých sestřích, které mě po celý život jen soužily a záviděly mi i každé nadechnutí. Velmi bych své líčení zkreslil, kdybych zamlčel všechny nehoráznosti a trápení, jichž se vůči mně dopouštěly. Sestry si něco takového nezaslouží a ani vůči mně by to nebylo spravedlivé. Několikrát do roka jsem si vždy koupil pro osvěžení a k vlastní potěše jeden z oněch římských slamáků, které lze kdykoli pořídit v Trastevere za babku a které, protože jsou lehčí než všechny ostatní klobouky, nejlépe chrání proti římským vedrům, jež dokážou být někdy opravdu nesnesitelná. Když jsem jednou přijel v takovém levném slamáku na Wolfsegg, a tedy, jak jsem si tenkrát ještě myslel, *domů*, vzala si mě matka jen kvůli tomuto slaměnému klobouku stranou a hartusila. Musí-li to prý být, řekla, abych si kupoval tak drahý slaměný klobouk, když všude vládne katastrofální krize a Wolfsegg už téměř nelze udržet. To je příklad nehorázností mých blízkých, kteří slova jako stud, citlivost, ohledy, když tak o tom přemýšlím, snad ani neznali. A kteří nikdy neměli sebemenší potřebu se změnit, ustali ve vývoji už před desetiletími a spokojili se s tím. Já se vždy ze všech sil snažil zlepšit, přijímal jsem vždy a přitahoval k sobě všechno, co přijmout a přitáhnout šlo, oni však nikdy v tomhle směru nepodnikli nic. Jako si většina akademicky vzdělaných lidí myslí, že ukončením akademického vzdělání udělali pro svou existenci dost a o rozšíření svých znalostí, poznatků a charakteru se

už dál snažit nemusí, protože věří, že dosáhli vrcholu své existence, jako například většina lékařů, které znám, nesnažili se mí blízcí po absolvování takzvaného humanistického gymnázia dál o nic a celý život zůstali na této zcela neuspokojivé úrovni. Myslet si však, že tříbení a obohacování ducha už není nutné, že rozšiřování znalostí, ať už jakýchkoli, je zbytečné, že neustálé zdokonalování charakteru je ztrátou času, je postoj vskutku zavrženíhodný. Už velmi brzy, po odchodu z gymnázia, si přestali mí blízcí rozšiřovat znalosti a upevňovat charakter, ještě před dovršením věku dvaceti let na sobě přestali pracovat, hrubě přecenili své schopnosti a spokojili se s tím, čeho dosáhli. Zatímco například strýc Georg se celý život snažil doplňovat si znalosti a upevňovat charakter a využíval k tomu svých možností až po nejzazší mez, oni neměli pro něco takového sebemenší pochopení ani tehdy, kdy ještě nedosáhli nejnižšího přijatelného stupně vývoje. Již kolem dvacátého roku života polevíli, a od té doby, musím říci, k nim již nic neproniklo, nevyvinuli sebemenší snahu, bránili se každému úsilí, které by vedlo ke zlepšení tohoto stavu. Přitom rozšiřovat své znalosti a upevňovat charakter po celou dobu existence je věc naprosto samozřejmá. Neboť ten, kdo přestane rozšiřovat své znalosti a upevňovat charakter, tedy kdo na sobě přestane pracovat, aby ze sebe udělal co možná nejvíc, přestává žít, a oni všichni přestali žít už kolem dvacátého roku života, od té chvíle, musím říci, už jen přežívali, sami k sobě přirozeně pociťující odpor. Vždy jednou za sto let, myslím si, z nich vyšel člověk jako strýc Georg, ona výjimečná povaha, a právě takového výjimečného člověka a charakter, dokud žil, s odporem

a nenávisť pronásledovali. Při prohlížení fotografií, na nichž jsou zachyceni, mě napadlo, co z nich všechno mohlo být, třeba i něco velkého, a přece ze sebe neudělali nic a spokojili se s pouhou pohodlností, s každodenním stereotypem, který od nich nevyžadoval nic než tradiční zbedněnost, již dostali do vínku. Nic neriskovali, na nic nevsadili, již v nejmladším věku nechali sami sebe padnout, jak se říká. Nikdy svých možností, které měli stejné jako ostatní, nevyužili. A pokud někdo z nich jednou jedinkrát svých nebo jejich možností využil, jako například strýc Georg, abychom nemluvili opět o mně, mučili ho svým nepochopením a nepřízní. Mé sestry zůstaly stát na místě ve chvíli, kdy opustily gymnázium. Vyšly ven se vztyčenými hlavami, se závěrečným vysvědčením jako s celoživotně platnou zárukou něčeho výjimečného v ruce, ačkoli přitom šlo v nejlepší případě o celoživotně platnou záruku výjimečné omezenosti, a dál už nepokročily. Ve svých téměř čtyřiceti letech zůstaly stát na úrovni devatenácti let a všechno je na nich víceméně směšné a v jejich věku přirozeně vůbec ne politováníhodné, jen nechutné. Ale i otec se ve svém vývoji velmi brzy zastavil, po ukončení takzvané střední odborné školy dřevařské, kterou navštěvoval ve Vídeňském Novém Městě, si myslel, že již dosáhl vrcholu své existence, a od té chvíle jen zaostával. Ve svých dvaadvaceti letech se zastavil, zkornatěl a zakrněl. Také můj bratr Johannes se zastavil toho dne, kdy opustil střední lesnickou školu v Gmundenu, a přestal se dál rozvíjet. Jako devadesát procent všech lidí si i on myslel, že dobře vyhlížející závěrečné vysvědčení posledně navštěvované školy je vrcholem jeho života. Tak uvažuje

většina lidí a je to přímo k zbláznění. Vyjdou ze školy, zastaví se, přestanou se snažit a zhroutí se takříkajíc do sebe. Člověk, který se o nic nesnaží, je bezpochyby nepříjemný zjev, pozorujeme-li ho, vzbuzuje v nás naprosté znechucení. Deprimuje nás, za nějakou dobu jsme z něho nešťastní, ale máme i vztek. Horlíme proti němu, aniž něčeho dosáhneme. Lidstvo, jak se zdá, se namáhá jen tak dlouho, dokud může očekávat nějaká tupá vysvědčení, kterými pak triumfálně mává na veřejnosti, a má-li dost takových tupých svědectví své námahy, všeho zanechá. Z větší části nežije ze žádného jiného důvodu, ale jen aby získalo posudky, vysvědčení a tituly. Dosáhne-li podle svého soudu dostatečného počtu vysvědčení a titulů, uloží se do lože měkce vystlaného těmito vysvědčeními a tituly a jeho veškerá námaha končí. Zdá se, že jiný životní smysl nezná. Nemá, jak se zdá, žádný zájem na vlastní nezávislé existenci, má zájem jen na vysvědčeních a titulech, pod nimiž mu již po staletí hrozí zadušení. Lidé se vůbec nesnaží ze všech sil o nezávislost a samostatnost, nezáleží jim na vlastním přirozeném vývoji, jde jim pouze o vysvědčení a tituly a pro tato vysvědčení a tituly by kdykoli položili život, jen kdyby je mohli obdržet a dostat bez všech nutných předpokladů, taková je deprimující pravda. Tak málo si cení života jako takového, že vidí jen svá vysvědčení a tituly a jinak nic. Vyvěšují si vysvědčení a tituly ve svých bytech na zeď, vysvědčení a tituly visí v bytech řeznických mistrů i filozofů, kuchyňských pomocnic, právníků i soudců, všichni na ně po celý život zírají chtivými pohledy, jež se jim z jejich neustálého chtivého zcepenělého zírání na tato vysvědčení a tituly usadily v tváři.

Vysvědčení a tituly nevyprávějí nic o člověku, neříkají, jaký opravdu je, vyprávějí jen o sobě, jsem takový a takový titul, jsem takové a takové vysvědčení. Nestýkáme se ve skutečnosti s tím a tím člověkem, pouze s tím a tím vysvědčením a tím a tím titulem. Takže můžeme klidně říci, že ve společnosti lidí se mezi sebou nestýkají lidé, pouze vysvědčení a tituly, lidé jsou v lidské společnosti, zhruba řečeno, nedůležití, důležitá jsou jen vysvědčení a tituly. Již po staletí se nehledí na lidi, ale na tituly a vysvědčení. V kavárně nepotkáváte pana Hubera, ale Huberův doktorský titul, nejdete obědvat s panem Maierem, ale s inženýrským titulem toho jména. Teprve potom, zdá se, jste dosáhli svého cíle, když je z vás nikoli člověk, ale inženýr s diplomem, když už nejste, jak si myslíte, *pouhou* paní Müllerovou, ale paní soudní radovou. A ve své kanceláři nepřijímáte mladou dámu, ale její vynikající vysvědčení. Tato žádostivá touha po vysvědčeních a titulech je sice rozšířena po celé Evropě, ale v Německu a zejména v Rakousku tato nehoráznost a grotesknost dosáhla bezpochyby stupně, který lze označit za zničující. Nedávno jsem řekl Gambettimu, že Rakušané a Němci si necení člověka, ale jen vysvědčení a titulů, dokonce zacházejí tak daleko, že o člověku mluví teprve ve chvíli, kdy obdrží nějaké vysvědčení nebo titul, do té doby pro ně není člověkem. Gambettimu se zdálo mé odsouzení příliš příkré, nazval mé tvrzení přehnaným, ale já mu ještě v průběhu naší výuky dokážu, že ani v nejmenším nepřeháním a že se tak nechovají lidé pouze v Rakousku, ale, jak si znovu uvědomuji, v celé Evropě a postupně, s tempem hrozivě narůstajícím, na celém světě. Tato žádostivost po vysvědčeních

a titulech však není vynálezem tohoto století, lidé po vysvědčeních a titulech bažili vždy. Protože si sami sebe skoro nevážili, začali se jednoho dne, již před mnoha staletími, vydávat za vysvědčení a tituly, aby sami před sebou obstáli. Můj strýc Georg často říkával, vždy když jedu do Rakouska a sedím ve vlaku, mám pocit, že sedím v kupé vedle samých profesorů a doktorů, nikoli lidí, po ulicích nevidím přecházet mladé lidi, jen zástupy vysvědčení, nevidím staré lidi, jen samé dvorní rady. Stejně jako můj otec své závěrečné vysvědčení střední odborné školy dřevařské, pověsil si i bratr Johannes nad svůj psací stůl v silném rámu, jako by šlo o oltářní obraz, své závěrečné vysvědčení gmundenské střední školy lesnické. Maturitu na těchto bezpochyby užitečných, ale jinak veskrze směšných školách oba považovali za svůj životní vrchol. A sestry ze sebe každou chvíli vyrážely přeskakujícími hlasy slovo *gymnázium*, aniž se jich na to někdo ptal. Celý svět trpí nemocí vysvědčení a titulů, při níž přirozený život není možný. Ale v románských zemích se tohoto nanejvýš deprimujícího rakouského a německého stavu v žádném případě dosud nedosáhlo, řekl strýc Georg. A já si myslím, že se v nich nakonec tento rakousko-německý způsob života ani neprosadí. Tyto národy neměly a nemají tak úzký rozhled, u nich je ještě rozšířen přirozený způsob života, zatímco u nás už téměř úplně vymizel. Celá staletí není v Německu a Rakousku opravdu přirozený život možný, protože ho zcela pohltily a vymazaly tituly a vysvědčení. K bratrovi jsem měl v útlém dětství dobrý vztah, dělil nás od sebe pouhý rok života, on je, ne, on byl starší, než jsme začali chodit do školy a narodily se obě sestry, byli jsme

dobří přátelé. Ale již ve škole se naše cesty rozdělily. Přibližně v šesti letech se každý z nás vydal cestou, která určila celý jeho život, každý z nás si skutečně zvolil opačný směr. Johannes zacházel stále hlouběji do polí, lesů a hvozdů, já se naopak se stejnou rozhodností vzdaloval právě oněm polím, lesům a hvozdům a stejně jako on pronikal stále hlouběji do Wolfsegu, já se Wolfsegu stále víc vzdaloval, on byl Wolfseggem nejen prostoupen, ale záhy zcela ovládnut, jak si myslím, vstřebán a pohlcen, kdežto já byl ovládnut, vstřebán a pohlcen světem mimo Wolfsegg. Nebyla-li oblíbenými slovy mého bratra postupně jiná slova než *obilí, vepři, smrky, borovice* atakdále, stala se mými slovy *Paříž, Londýn, Kavkaz, Tolstoj, Ibsen* atakdál, a záhy nepomáhalo, že se mě stále snažil svými slovy nadchnout, stejně jako nebylo k ničemu, když jsem se já snažil zaujmout ho těmi svými. Zdržoval-li jsem se podle vzoru strýce Georga převážně v našich knihovnách, bylo v tu dobu možné najít bratra ve stájích, kde čekal, až se konečně otelí kráva, zaměstnával-li jsem se v knihovně odkrýváním významu nějaké Novalisovy věty a netrpělivě očekával zrození novalisovské myšlenky v hlavě, čekal on ve stáji se stejnou netrpělivostí na narození telete. U příležitosti maturity na gymnáziu si pořídil plachetnici, já vynaložil své peníze, které jsem obdržel za úspěšné ukončení školy, na cestu do Anatólie se strýcem Georgem. Já využil každé volné minuty, abych mohl být se strýcem Georgem, dokud byl ještě na Wolfsegu, můj bratr téměř o strýce neprojevoval zájem, vázal se jen na otce, kterého doprovázel na pole, do lesa, do dolů a na úřady v přilehlých obcích. Od samého počátku jsem viděl svého učitele ve

strýci Georgovi, Johannes ho viděl v otcí. Vůbec jsem se nepohyboval v blízkosti matky a přímo jsem nesnášel, když bratr jako malý jí visel každou chvílí na sukních. Nikdy jsem se nevěšel na cípy matčiny sukně a pokaždé jsem uhýbal, když se mě chystala políbit. Bratr se matčiných polibků dožadoval. Zatímco on spal, často jsem v noci opouštěl náš společný pokoj a chodil za strýcem Georgem, aby mi vyprávěl pohádku. Vymyslel si jich a navyprávěl mi jich stovky. Můj bratr se neodvážil přestoupit pravidla panující na Wolfsegg, já je přestupoval nepřetržitě. Na rozdíl od bratra jsem odcházel z domova, kdykoli jsem chtěl, utíkal jsem dolů do vsi, kdy se mi zachtělo, abych poznával místní lidi a trávil čas mezi nimi. To on nikdy neudělal. Hovořil jsem s vesničany, kdy se mi zachtělo, on s nimi nepromluvil, dokud nedostal svolení. Záhy jsem si také zařídil pokoj podle svého vkusu, jeho by něco takového nikdy nenapadlo. Školní knihy měl vždy čisté, písmo v sešitech úhledné, mé sešity byly ušmudlané, písmo nedbalé, téměř nečitelné. K jídlu přicházel pokaždé na minutu přesně, kdežto já měl s přesností vždy problémy. Já ho naváděl k dobrodružstvím, on mě nikdy. Dobrodružství, k nimž jsem ho naváděl, většinou končila jeho zraněním nebo řevem, protože byl nešikovný, nezdědka spadl do potoka nebo do rybníka, zakopl o pařez, poškrábal si obličej nebo nohu o keč, já nikdy. Řekl-li jsem mu, vidíš to či ono v dálce, neviděl to, neboť byl na rozdíl ode mne krátkozraký, já viděl vždycky skvěle. Naučil jsem se, jak se říká, hravě, během krátké chvíle jezdit na kole, jemu trvalo neuvěřitelnou dobu, než se na něm vůbec udržel. V běhu mi nestačil. Když jsme měli přeplavat řeku,

většinou to nedokázal a vrátil se. Tak v něm záhy vzklíčil nikoli snad nenávistný, v každém případě však silný pocit, že je odstrkován, a ten chvílemi přerostl v naprosto otevřenou, místy až *nespoutanou nenávist*. Já byl například dole ve vsi za pouhé tři minuty, on k tomu potřeboval pět minut. Ve škole byl nejpozornější ze všech, a když ho učitel vyvolal, hned snaživě vyskočil, kdežto já byl, jak se říká, velmi rozptýlený, a když mě učitel vyvolal, většinou jsem ho přeslechl, což mi přirozeně vzápětí vyneslo trest. V prvních letech školy jsme kamarády neměli, protože jsme nesměli vodit domů žádné spolužáky. Po skončení vyučování jsme museli okamžitě nahoru na Wolfsegg. Ale v pozdějších letech, když jsme si již kamarády na Wolfsegg brát směli, jsme měli přátele, kteří přesně odpovídali našim vlastnostem, čili hochy úplně opačné povahy, stejné, jací jsme byli my. Můj bratr spal vždy velmi tvrdě a ráno byl vyspalý, já trpěl už jako dítě nespavostí. Měl jsem vždy ty nejdivočejší, nejbouřlivější sny, on vůbec ne. Na mapě pokaždé dlouho hledal nějaké místo, já nikdy. Mapy jsem miloval nadevše. Rozprostřel jsem si je před sebou a podnikal velké výpravy, navštěvoval nejznámější města a křižoval na vysněných lodích oceány. Bratra vždy zajímaly jiné věci: krčil se na bobku v koutě maštale a pozoroval koně. Když dole v obci rozbil stany cirkus Medrano, bylo nám pět nebo šest let, nevynechal jsem jedinou příležitost, abych mohl seběhnout dolů a pozorovat cirkusáky, nejvíc mě uchvátili artisté na visuté hrazdě. Hodiny jsem proseďel v koutě, kde mě nemohl nikdo spatřit, a vzrušeně je sledoval při cvičení. Bratra cirkus vůbec nezajímal. V zimě jsem se díval, jak vesničané sekají na potoce

led, až jsem málem zmrzl, a brzy si vyprosil vlastní hůl, abych se mohl sekání ledu také zúčastnit, což jsem měl zpočátku přísně zakázané, ale zákaz jsem brzy obešel a jak jsem jen mohl, seběhl jsem, jak se říká, na vlastní pěst dolů do obce. Využil jsem každíčkou příležitost, abych se tam dostal, sotva jsem mohl chodit, obec mě doslova fascinovala, přitahovali mě noví, jiní lidé. Bratr tento zájem neměl, za žádných okolností bych ho byl nepřiměl, aby mě při výpravách doprovázel. Musel by překročit zákaz, což si netroufal a již velmi záhy to i ze zásady odmítal. Chodil jsem v obci bez zábran do všech domů, vždy se představil a dal se s lidmi do hovoru. Přátelil jsem se s nimi, sledoval jejich denní starosti, byl při tom, když se radovali i pracovali, a čím víc lidí jsem na svých výpravách do obce, která se táhla na čtyři kilometry do dálky, poznal, tím lépe. Především jsem se seznamoval s obyčejnými lidmi, s tím, jak žijí, pracují a jak slaví svátky. Až do čtvrtého nebo pátého roku života jsem nevěděl, že existují ještě jiní lidé než wolfseggští, bylo jich pak stále více, stovky, tisíce, statisíce, miliony, jak jsem brzy nato zjistil. Vyhledával jsem řemeslníky a pozoroval je při práci, frézaře, ševce, řezníka, krejčího. Zašel jsem k chudým lidem a byl udiven, jak jsou ke mně přátelští, protože jsem měl vždycky představu, že to jsou nesnášenliví lidé, jak mi to neustále naši líčili, že jsou zabeďnění, nepřístupní, zatvrzelí, lstiví a úskoční. Přišel jsem na to, že jsou laskavější než my na Wolfsegggu, že to *oni* jsou milí a přístupní, že *oni* jsou veselí, nikoli my, jak jsem si dosud myslel. To my, jak se mi pojednou zdálo, jsme byli oproti vesnickým lidem nepřístupní, zatvrzelí, lstiví a úskoční. Naši mi vylíčili vesnici

jako nebezpečnou půdu, ale já přišel na to, že žádné nebezpečí tam na mne nečihá. Úplně bez zábran jsem chodil kolem všech dveří, nahlížel do oken a má zvědavost neznala mezí. Bratr se mých výprav nikdy nezúčastnil, naopak na mne žaloval rodičům, říkával *už zase byl dole ve vesnici* a nestyděl se klidně přihlížet, jak jsem byl za svá provinění trestán, jak mě matka bila potěhem, který měla neustále po ruce, jak mě otec pohlavkoval. Otec mě bil dost často, nevzpomínám si však, že by někdy bil bratra, ani že by mu kdy dal pohlavek. Vždy mě zajímaly jiné věci než mého bratra, pomyslel jsem si při pohledu na fotografii, na níž je zachycen na plachetnici na Wolfgangském jezeře. Gambettimu jsem jednou řekl, že bratr měl na rozdíl ode mne vždy příchýlnou až oddanou povahu. Vysvětlil jsem mu, co v tomto případě rozumím slovy *příchýlná povaha*. U stolu se bratr choval vždy klidně a nikdy si netroufal klást otázky, kdežto já se ptal každou chvíli, a jak mi rodiče vytýkali, kladl jsem *nejnemožnější otázky*. Chtěl jsem vědět *všechno*, nic nemělo zůstat bez odpovědi. Bratr jedl velmi klidně, já vždy s jídlem spěchal, což mi zůstalo dodnes. Chodíval jsem rychle, abych byl co nejdříve u cíle. Bratrova chůze byla pomalá, nemám-li říci rovnou *obezřetná*. Také když jsem psal, psal jsem velmi rychle, a tudíž neuspořádaně a téměř nečitelně, jak bylo řečeno, on psal vždy pomalu a klidně. Když jsme šli ke zpovědi, býval tam velmi dlouho, kdežto já vypadl, sotva jsem přišel. Já svou snůšku hříchů, které jsem spáchal, jak jsem si myslel, sečetl velmi rychle, on pro svých pár hříšků potřeboval nejméně dvojnásobnou dobu. Ráno jsem se velmi rychle oblékal, vzpomínám si, když jsme měli asi

prvních sedm let společný pokoj, že jsem byl umytý a oblečený, hned jak jsem vstal, on na to potřeboval nejméně třikrát tolik času. Ve skutečnosti byl ve všem víc po otci než po matce, já byl od samého počátku spíše po matce, alespoň co se týče rychlosti, neklidu, zvědavosti a bystrosti. Mé slohové úlohy v základní škole byly samozřejmě lepší než jeho, neznamenal to však, že jsem za ně dostával lepší známky, naopak, za své bezpochyby lepší úlohy jsem pokaždé dostával horší známky, což ovšem nebylo u učitelů, které jsme měli a kteří kladli u slohových úloh obecně větší důraz na formu než na obsah, nijak překvapující. Já volil, bylo-li to na nás, vždy zajímavá, jak jsem říkával, exotická témata, bratr naopak témata co nejjednodušší, která také velmi jednoduše vymýšlel a popisoval, navíc ještě i nudně a rozvláčně, kdežto má témata byla složitá a zajímavě napsaná, jak je možné kdykoli doložit z mých školních sešitů, uložených, jak se říká, bez ladu a skladu v bednách a kartonech po wolfseggských půdách. Mému bratrovi méně záleželo na tom, aby si v hlavě ukládal stále víc poznatků, aby byl stále chytřejší, spíše usiloval o to, aby se v první řadě u příslušného učitele dobře zapsal, což mě nikdy ani nenapadlo, naopak, nikdy jsem u žádného učitele, jak se říká, dobře zapsán nebyl. Učitelé mě neměli v lásce, protože se mnou bylo těžké pořízení, u bratra jeho nekomplikovanost přímo milovali. A jak jim vyhovovalo, že vždy okamžitě poslechl! Já byl často netrpělivý a vůči učitelům vzdorovitý a nic jsem nenechal bez komentáře, bratr se vždy podřizoval jejich příkazům a nikdy neodmlouval, kdežto já odmlouval téměř nepřetržitě a tím na sebe přímo přivolával nepřízeň

učitelů. Stejně jako doma jsem se i učitelů neustále vyptával na možné i nemožné a přiváděl je tím, jak dnes vím, doslova k zuřivosti, a vždy od nich chtěl víc, než byli schopni dát. Stejně podezíravě, jak jsem k nim přistupoval já, přistupovali přirozeně také oni ke mně. Na rozdíl od bratra, který vždy věřil v autoritu učitelů, jsem já v jejich autoritu nikdy nevěřil, strýc Georg mi už záhy ukázal učitele takové, jací skutečně jsou, totiž jako křečovitě působící tichošlápky, kteří si na žácích pouze zchlazují své zvrhlé náladky, s nimiž nepochodí doma u manželky. Učitelé jsou ze všech takzvaných vzdělavců nejnebezpečnější a nejhanebnější, vštěpoval mi do hlavy už záhy strýc Georg, ve své sprosté nízkosti dosahují stejné úrovně jako soudci, kteří vesměs všichni stojí na jednom z nejnižších stupňů lidského společenství. Učitelé a soudci jsou nejsprostší sluhové státu, říkával strýc Georg, to si pamatuj. Měl pravdu, tuhle zkušenost jsem pak udělal často, a nikoli stokrát, nýbrž tisíckrát. Žádnému učiteli, stejně jako žádnému soudci, není možné ani na chvíli důvěřovat, všichni každodenně, bez rozmyslu a jakýchkoli zábran, v zoufalosti nad svými neblahými, zpackanými životy a vedení odpuzující náladovostí a čirou pomstychtivostí, ničí tisíce existencí vydaných jim na milost a nemilost, a ještě jsou za to placeni. Objektivita učitelů stejně jako objektivita soudců je sprostá a podvodná lež, říkal strýc Georg a měl pravdu. Hovoříme-li s nějakým učitelem nebo se soudcem, přijdeme brzy na to, že oba z pocitu nespokojenosti se sebou samým ničí všechny kolem sebe, nakonec i celý svět. Bratr nejprve všem kolem sebe důvěřoval a pak vždy dopadl tvrdě na zem, když ho tihle lidé téměř ve všech

případech zklamali, já naopak svou důvěru zprvu nevěnoval nikomu, a proto byl ve své důvěře jen zřídkakdy zklamán. Ze samých zklamání bratr brzy zahořkl a záhy také přijal rysy svého zahořklého, životem zklamaného otce, musím říci *přejal*, jako když člověk přejímá majetek. Vůbec se mu bratr záhy začal ve všem podobat. Kolikrát mě napadlo, tvůj bratr chodí jako tvůj otec, sedí jako tvůj otec, vstává jako tvůj otec, jí jako tvůj otec a skládá slova do stejně dlouhých, rozvláčných vět jako tvůj otec. Ve třiceti letech, napadlo mě častokrát, *bude* jako tvůj otec. Vůbec přejal všechny zvyky svého a mého otce. Brzy se z něho, stejně jako z jeho a mého otce, stal *pohodlný člověk*, který vždycky jen předstíral, jak je čínorodý, kdežto ve skutečnosti byl rozená nečinnost, předváděl se jako člověk, o němž museli všichni tvrdit, jak je pořád čínorodý, jak pracuje bez oddechu, nikdy si ani na chvíli neodpočine, a to všechno přirozeně pro nic jiného než pro rodinu, která si jej vždycky přála vidět takového, jak se jí předváděl, ale rodina brala to, jak se jí předváděl, vážně a nepoznala, nebo ani poznat nechtěla, že se dívá na herce, nikdy na toho, kdo se ve své vrozené pohodlnosti za hercem skrývá; ve skutečnosti pracoval bratr stejně tak málo jako můj otec, jen si na svou všemi obdivovanou nepřetržitou práci a neúnavnou pracovní horlivost, která je uspokojovala a která uspokojovala i jeho, před rodinou hrál, neboť už sám nebyl schopen vnímat, že svou pracovní horlivost jen hraje a ve skutečnosti už žádnou nemá. Můj otec hrál po celý život roli nesmírně pracovitého, ne-li přímo prací posedlého hospodáře, který si nikdy ani na okamžik neodpočine, protože si ze samého *smyslu pro rodinu*

odpočinek ani nemůže dovolit, stejně jako můj bratr, který toto předvádění zcela přirozeně po otci převzal, oba brzy pochopili, že stačí práci předstírat a přitom nedělat nic. V podstatě nedělali nic jiného, než že se po celý život v předstírání práce blížili k naprosté dokonalosti, a v tomhle oboru, který bychom mohli nazvat uměním, dosáhli poměrně značného mistrovství. Větší část lidstva, především ve střední Evropě, práci jen předstírá, pořád si na ni hraje, a v tomto předstírání se v pokročilém věku blíží dokonalosti, tato předstíraná práce však má s opravdovou prací tak málo společného jako opravdové a skutečné divadlo s opravdovým a skutečným životem. Protože však lidé stále raději chápou život jako divadlo než jako život sám, jenž jim připadá příliš namáhavý a nudný, až nestoudně ponižující, hrají raději divadlo, než by žili, hrají raději divadlo, než by pracovali. Otcovy práce, které si lidé vždy velmi cenili, jsem si nikdy zvláště vysoko necenil, protože nebyla nikdy ničím jiným než herectvím, stejně jako jsem si necenil práce svého bratra, který toto herectví od otce s velkou rafinovaností odkoukal, aby je mohl ještě s větší dokonalostí předvádět světu a dát se jím obdivovat. Ale nejen u takzvaných vyšších vrstev se práce dnes většinou jen předstírá, podíváme-li se blíže, vidíme, že i mezi takzvaným obyčejným lidem je předstírání práce velmi rozšířené, lidé předstírají práci všude možně, předstírají, že jsou činní, přitom nedělají nic jiného, než že zahálejí a nedělají nic a k tomu navíc, místo aby byli užiteční, ještě napáchají spoustu škody. Většina dělníků a řemeslníků si dnes myslí, aniž se vůbec něčeho dotknou, o nějaké užitečné činnosti vůbec nemluvě, že postačí, obléknou-li se do